ORTODOKSİA
AHLÂKİ VE DİNİ RESALE
Umum Neşriyat Müdürü
MELETIOS LUKAKIS
Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağı 42
İstanbul — Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ Κ'. ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1945 ΤΕΥΧΟΣ 7-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟΝ τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια τὰ διαζωγραφοῦντα τὴν ἀσύγκριτον φυσιογνωμίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχει καὶ πέμπτον Εὐαγγέλιον, ὁ Κόσμος, οἱονεὶ βιβλίον ἔμψυχον, ἐνώπιον πάντων ἀνεῳγμένον. Τὴν μείζονα ἢ κατ' ἄνθρωπον προσωπικότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐμβλέπομεν καὶ εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαινισθέντα κόσμον. Ἐὰν δὲ ἐκεῖ οἱ ἱεροὶ Εὐαγγελισταί, μὲ τὰς ἀδιακοσμήτους σκηνὰς καὶ τὴν ἀπερίτεχνον φράσιν τῆς διηγήσεώς των, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ρενάν, αἰσθητῶς ἐμείωσαν τὸ ἀρχέτυπον Κάλλος, ἐδῶ ὅμως ἡ ἀποτύπωσις ἐμφανίζει καθαροὺς καὶ ἐντόνους τοὺς χαρακτῆρας του. Παράδοξον! Ὁ Ἰησοῦς δι' ὅσων ἐποίησε καὶ ἐδίδαξε, διὰ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου του, εἵλκυσε τὸν κόσμον πρὸς ἑαυτόν. Τὸν κατέστησε σύμμορφον τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος, ἔκτυπον καὶ ἀπείκασμα τῆς ὑπερόχου φυσιογνωμίας του. Καί, τὸ παραδοξότερον, ἐν τῇ ἐξομειώσει ταύτῃ τὸν ἀνέδειξεν ὡραιότερον τοῦ παλαιοῦ. Τὸ ὑπερβάλλον ἐκεῖνο ὕψος

τοῦ στοχασμοῦ καὶ ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, ἡ τρυφερότης τοῦ συναισθήματος καὶ ἡ εὐρύτης τῆς ἀγάπης, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἀπαράμιλλοι χαρακτῆρες οἱ συγκροτοῦντες τὸν Ἰησοῦν τῶν Εὐαγγελίων, ἀποκατοπτρίζονται εἰς τὴν θρησκείαν, εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὰ ἤθη, εἰς τὰ ἰδανικά, εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Οὔτε ὁ παρελθὼν μακρὸς χρόνος, οὔτε τὸ κατὰ καιροὺς ὀγκούμενον κῦμα τῆς ἀπιστίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαλείψωσι τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του. Καὶ καθὼς ἡ ἡλιακὴ λαμπηδών, παρὰ τὸ ἀπροσμέτρητον τῆς διανυομένης ἀποστάσεως, ἀμείωτον φέρει μέχρις ἡμῶν τὸ θάλπος της, οὕτω καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ δὲν παύει, ἐξ ἀποστάσεως εἴκοσιν ὅλων αἰώνων, νὰ ἀγλαΐζῃ τὴν πνευματικὴν Δημιουργίαν μὲ τὰς μαρμαρυγὰς τῆς ἀνταυγείας της. «Καθὼς ἐκεῖνός ἐστι καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ» (Ι. Ιω. 4, 18). Ἁπλῆ καὶ κεφαλαιώδης ἀντιπαραβολὴ τῶν καινῶν πρὸς τὰ παλαιά, ἐξ ἐπόψεως θρησκευτικῆς, ἠθικῆς καὶ ἰδεολογικῆς, θὰ καταστήσῃ σαφεστέραν τὴν γενικὴν ταύτην παρατήρησιν.

* * *

Ποῖα ἦσαν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου θρησκεύματος; Ἀνθρωπομορφικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ ἀνάλογος πρὸς ταύτην θεοποίησις τοῦ ἀνθρώπου, λατρεία εἰδώλων περιδεὴς καὶ δεισιδαιμονία τόσον παχυλή, ὥστε οὐδ' αὐτὴ ἡ ὑψιπέτις φιλοσοφία τῆς Ἀκαδημείας ἠδύνατο νὰ τὴν διαλύσῃ, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ θερμῆς παρακλήσεως, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἄνωθεν ἀντίληψιν καὶ τὸν φωτισμὸν (Πλάτ. Ἀπολογ.) Ἀγνοῶν δὲ ὁ ἀρχαῖος κόσμος «τὸν ἀληθινὸν Θεόν», ἠγνόει καὶ τοὺς καθαρμοὺς τοῦ καθήκοντος ἔναντι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἐγνώριζε τὴν λύτρωσιν τῆς θυσίας. Ὁποῖον δὲ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς ἡμετέρας πίστεως; Ὁ Θεὸς ἡμῶν δὲν εἶναι ἀόριστόν τι καὶ συγκεχυμένον ἴνδαλμα τῆς φαντασίας ἢ εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα τῆς διεφθαρμένης ἡμῶν φύσεως, κατὰ τὰς μυθώδεις παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι Πνεῦμα καθαρὸν καὶ πανυπερτέλειον, δημιουργικὸν καὶ τελειωτικόν, ὡς «ἐξηγήσατο ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς» (Ιω. 1, 18). Εἶναι ὁ ζῶν θεός, ὁ μόνος δυνάμενος νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν συνείδησιν, νὰ πληρώσῃ τὴν καρδίαν, νὰ στηρίξῃ τὸν ἀμφίρροπον λογισμόν. Εἶναι ὁ διὰ τοῦ Λόγου ἀποκαλυφθεὶς εἰς τὸν Κόσμον ὡς ὁ Ἅγιος, ὁ κατ' οὐδένα, δηλονότι, τρόπον συμβιβαζόμενος πρὸς τὸ κακόν, ἀλλ' ἅμα καὶ ὡς Πολυεύσπλαγχνος, πλήρης, δηλαδή, ἀγάπης καὶ συγγνώμης πρὸς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν ἁγιάζουσαν χάριν του. Εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς ἐπωνόμαζε Πατέρα του καὶ πατέρα ἡμῶν, ἐκμηδενίζων οὕτω τὴν χωρίζουσαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπόστασιν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πλέον μακράν, δὲν εἶναι κἂν ἐκτὸς ἡμῶν. Κατοικεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ ἀπαθανατίζει τὰς θνητὰς

ἡμῶν ὑπάρξεις. Καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων—ἴσως αὐτὸς περισσότερον—ἔχει «μονήν», ἔχει τὴν καταφυγήν του «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρός» (Ἰω. 14, 2). Ἐν γένει δὲ ἡ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρεία ἡ ἱδρυμένη ἐπὶ τῆς καθαρότητος τῆς καρδίας, τῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀδελφωσύνης τῶν ἀνθρώπων, ὅλη ἐκείνη ἡ ὡραία λατρεία, τὴν ὁποίαν διεκήρυξεν ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακὼβ ὡς τὴν θρησκείαν τοῦ μέλλοντος, εἶναι κοινὸν ἁπάντων κτῆμα καὶ ἐλατήριον ἠθικῆς ἀναπλάσεως. (Ἰω. 21—27).

Ἀλλὰ ποῖος θὰ παραστήσῃ ἐπακριβῶς τὴν ἀναπλαστικὴν τῆς θρησκείας ταύτης δύναμιν; Ποῖος θὰ ἐξυμνήσῃ προσηκόντως τὴν ἀκαταμάχητον ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἕλξιν «τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς πίστεως» (Ἑβρ. 12, 2), τὴν ἀνένδοτον, δηλαδή, προσπάθειαν τόσων ἀνθρώπων νὰ μορφώσωσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸν Χριστὸν (Γαλ. 4, 19), νὰ ἀναπαραγάγωσιν εἰς τὸν βίον των μίαν κατὰ μέρος τῶν ἀρετῶν Ἐκείνου, τὴν ἀκηλίδωτον ἁγνότητα, τὴν ἀνυπόκριτον ταπείνωσιν, τὴν μέχρις ἐσχάτων ὑπακοήν, τὸν θερμουργὸν ζῆλον του ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν ἄνθρωπον; Οὐδεὶς βεβαίως ἐκ τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸ Πρότυπον. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἀπέκαμεν ἐν τῇ ἡρωϊκῇ ταύτῃ ἀποπείρᾳ. Καὶ καθὼς ἡ φύσις, ἐν τῇ παραγωγῇ τοῦ ρόδου, πολλαπλασιάζει τοὺς συνδυασμοὺς κα ποικίλλει τὴν διακόσμησιν καὶ ἐξαλλάσσει τὸν χρωματισμὸν καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν γενετικὴν ἐνέργειαν εἰς πλήθη ἀτόμων διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον, οὕτω καὶ ἑκάστη κατὰ μέρος ἀρετὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων, ἀναπαράγει πλήθη ἐνθουσιώντων θαυμαστῶν, ἐκ παντὸς τόπου καὶ χρόνου καὶ γένους καὶ πάσης ἡλικίας καὶ καταστάσεως, ἐναμίλλως συναγωνιζομένων νὰ ἐκμάξωσιν ἀμυδρά τινα ἴχνη τοῦ ἀπαραμίλλου ἐκείνου Κάλλους. Καὶ καθὼς πάλιν ἡ φύσις, ἐν τῇ ἀδιακόπῳ ἐκείνῃ γενεσιουργίᾳ της, ἀρωματίζει τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἐξωραΐζει τὸ περιβάλλον, οὕτω καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη τῶν μιμητῶν τοῦ Χριστοῦ φαίνεται ὥς τις ἀνωτέρα πνοὴ εὐωδιάζουσα τὸν κόσμον, φαίνεται ὥς τις γῦρις πνευματικὴ γονιμοποιοῦσα τὰς ψυχὰς εἰς πᾶσαν ἀρετήν.

* * *

Ἀλλ' ἡ ἀνάτασις αὕτη τῶν ψυχῶν δὲν εἶναι καὶ ἡ μόνη μεταβολή, δὲν εἶναι ἡ μόνη σφραγὶς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἐνετύπωσεν εἰς τὸν κόσμον τὴν εὐρύτητα τοῦ πνεύματός του, τὸν παλμὸν τῆς ἀγάπης του, τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς του. Φέρομεν καὶ ἐν τούτῳ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς του. Ἀντιπαραβάλετε τὰ καινὰ πρὸς τὰ παλαιὰ καὶ θὰ ἴδητε, ὅτι «καθὼς ἐκεῖνός ἐστι καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ». Ἡ ἐθνικὴ κοινωνία ἔχασκε περὶ τὰ συμβατικὰ φαινόμενα τοῦ

πλούτου, τῆς ἰσχύος, τῆς τάξεως, τοῦ γένους, καὶ κατὰ ταῦτα ἐβαθμολόγει τὸν ἄνθρωπον. Ὁ πλούσιος ἀπέστεργε τὸν πτωχόν, ὁ ἰσχυρὸς συνέτριβε τὸν ἀδύνατον, ὁ σοφὸς περιεφρόνει τὸν ἀμαθῆ, ὁ ἐλεύθερος δὲν διέκρινε τὸν δοῦλον ἀπὸ τοῦ κτήνους, ὁ ἀνὴρ περιύβριζε τὴν γυναῖκα καὶ ἐφέρετο σκληρῶς πρὸς τὸ παιδίον. Ἀλλὰ διὰ τὸν Ἰησοῦν δὲν ὑπῆρχον μεγάλοι καὶ μικροί, πλούσιοι καὶ πένητες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, σοφοὶ καὶ ἰδιῶται. Μεγαλεῖον καὶ σμικρότης, πλοῦτος καὶ πενία, δουλεία καὶ ἐλευθερία, ἦσαν διακρίσεις ἐξωτερικαί, μηδαμῶς ἐπηρεάζουσαι τὴν πλάστιγγα τοῦ Θεοῦ. Ἦσαν ἐπικαλύμματα, διαφανῆ εἰς τὸ ὄμμα του, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διώπτευε τὴν ψυχήν, τὸ κάλλιστον καὶ εὐγενέστατον ἐκεῖνο χρῆμα, οὗτινος οὐδὲν ἀντίσταθμον ἐν τῷ κόσμῳ (Μάρκ. 8, 37). Καὶ ταύτην ἐπεζήτησε νὰ ἐξυψώσῃ, νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ διὰ τῆς ἀληθείας τῆς θρησκευτικῆς, τῆς ἠθικῆς, τῆς κοινωνικῆς, (Ἰω. 8, 32), νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ πάσης πλάνης ἢ προλήψεως ἐφιαλτικῆς, μὲ τὴν παρουσίασιν τῆς ἀληθοῦς ὄψεως τῶν πραγμάτων. Ἡ δὲ ἠθικωτέρα αὕτη ἀντίληψις περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ συνιστῶσα τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον γνώρισμα ὑπεροχῆς τοῦ νέου κόσμου ὑπὲρ τὸν παλαιόν.

Ὅλοι οἱ εἰρηνικοὶ ἢ αἱματηροὶ ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ καθόλου ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης, αἱ ἐφαρμογαὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἢ ἐπισήμου κοινωνικῆς προνοίας, εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἀνάγουσι τὴν πρώτην αὐτῶν ἀρχὴν καὶ ἐκπόρευσιν. Ὑπὸ τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἐπίδρασίν της, αἱ ψυχαὶ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν συντρίβουσι τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς. Ἐξέρχονται εἰς τὸ φῶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Ἡ γυνή, ἡ τέως δούλη τοῦ γυναικωνίτου, ἀνυψοῦται εἰς ἰσότιμον σύντροφον τοῦ ἀνδρός, εἰς ἑστιάδα τοῦ οἴκου. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ». (Γαλ. 3,28). Ὁ πτωχὸς καὶ ὁ ἀδύνατος ἀνασύρονται ἐκ τῆς ἀφανείας των καὶ ἐπιβάλλονται εἰς τὸν σεβασμὸν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ. Ὁ δοῦλος ἀνεγείρεται. Ἐὰν δὲ δὲν μετεβλήθη ἀποτόμως ἡ κοινωνική του κατάστασις, ἔχει ὅμως τὸ εὐχάριστον συναίσθημα, ὅτι εἶναι εὐπρόδεκτος παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι εἶναι ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος (αὐτόθι). Ἐπανάστασις πρωτοφανὴς συντελεῖται εἰς τὰ ἤθη, εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὴν ζωήν, ἐπανάστασις ὁρμητικὴ καὶ ἀκατάσχετος εἰς τὴν προέλασίν της, ὅσον καὶ εἰρηνική. Ἐκ τῆς συγκρούσεως καινῶν καὶ παλαιῶν νέα κοινωνία προκύπτει ἐπιβάλλουσα ὡς νόμον ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τὴν τιμὴν τῆς γυναικός, (Ματθ. 6, 28), τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας (2 Θεσσ. 3, 10), τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας εἰς τὰ ἄτομα ἕκαστα.

Ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ροπὴν τῆς καθολικῆς καὶ παγκοσμίου ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἔζησε καὶ ὑπὲρ ἧς ἀπέθανεν ὁ Ἰησοῦς, τὰ μεσότοιχα τῶν φυλετικῶν χωρισμῶν καταπίπτουσι. Τὰ διάφορα ἐθνικὰ ὀνόματα δὲν διαφοροποιοῦσι τοὺς ἀνθρώπους. «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι ἰουδαῖος, οὐδὲ ἕλλην» (Γαλ. 3, 28). Αἱ ἐπὶ μέρους πατρίδες, χωρὶς νὰ γίνωνται ἧττον ἱεραὶ καὶ προσφιλεῖς εἰς τοὺς οἰκείους πολίτας, καθίστανται ὀλιγώτερον ἀποκλειστικαὶ καὶ μισόξενοι. Καὶ ἐμπεδοῦται ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ προάγεται ὁ πολιτισμὸς καὶ ὀργανοῦται ἡ μεγάλη δημοκρατία τῶν ἀδελφῶν. Βεβαίως χωρίζονται ἀκόμη κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς γλώσσας. Ἀλλὰ τίς θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἐπάνω τῆς ἀβύσσου τῶν κοινωνικῶν διακρίσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀνταγωνισμῶν, ἰσχυρότερον ὁσημέραι φέρεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, καθαρὸν ἀπαύγασμα τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ κοινῆς τῶν πάντων καταγωγῆς; (πράξ. 17, 28). Τί ἄλλο σημαίνουσιν αἱ ἀπ' αὐτῶν τῶν πεδίων τῆς μάχης διακηρυχθεῖσαι καὶ διακηρυττόμεναι ἀρχαὶ τῆς προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας τῶν λαῶν, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων τῆς ἀνθρωπότητος, εἰμὴ τὴν κατανόησιν, ὅτι ἡ ἀγάπη εἶναι «ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος;» (Κολ. 3, 14).

* * *

Οὐδ' ἐξαντλεῖται ἕως ἐδῶ ἡ ἀφομοιωτικὴ ἐπὶ τοῦ κόσμου δύναμις τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν διαπλασσόμενος κόσμος ἔχει τι τὸ ἄπειρον ὡς καὶ Ἐκεῖνος. Εἶναι ἀπλήρωτος εἰς τὰς ἐφέσεις του, ἀκόρεστος εἰς τὰς ἐπιδιώξεις, ἀνικανοποίητος εἰς τὰς πραγματοποιήσεις. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον διακριτικὸν γνώρισμά του ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. Ἂς διευθύνωμεν τὸ βλέμμα εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἀναμφιβόλως ἔχομεν πολλὰς ἀφορμὰς νὰ τὸν θαυμάζωμεν. Αἱ πνευματικαί του ἐπιδόσεις εἶναι ἄξιαι πάσης ἐξάρσεως. Ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιπαρέλθωμεν ἀπαρατήρητον τὴν στενότητά του, ἀποτελοῦσαν θεμελιώδη διαφοράν του πρὸς τὸν νέον. Ἐκεῖ, τὸ πᾶν φαίνεται πλῆρες καὶ τέλειον εἰς τὸ εἶδος του. Ἕκαστος πραγματοποιεῖ τὸ ἰδεῶδες, καθὼς αὐτὸς τὸ φαντάζεται καὶ τὸ ἐπιθυμεῖ. Ποίησις, φιλοσοφία, τέχνη, τὰ πάντα ἀπηχοῦσι τὴν εὐχαρίστησιν τῆς εὑρέσεως, τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιτυχίας, ἀναδιδουσι τὸν τόνον τῆς ἠρεμίας καὶ τῆς γαλήνης. Ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀνεγείρει τοὺς ναούς του, λαξεύει τὰ ἀγάλματά του, γράφει τὰ δράματά του, τὰς μεγαλειώδεις ἐποποιΐας του, κατὰ τρόπον πλήρη καὶ ὁριστικόν. Πιστεύει ὅτι ἐπραγματοποίησε τὸ καλόν, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ μέτρου, τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἁρμονίας. Καὶ ἐπαναπαύεται εἰς τὸ ἔργον του καὶ εἶναι εὐτυχὴς ἐν τῇ ζωῇ του. Θὰ τὴν ἐνθυμῆται δὲ μὲ πόθον νοσταλγικὸν καὶ εἰς τὴν μεταθανάτιον κατάστασίν του. Οἱ πρὸ Ὁμήρῳ ἐξυμνούμενοι ἥρωες, ἤδη θεοειδεῖς κάτοικοι τῶν

Ἠλυσίων, δὲν εἶναι μακάριοι. Νοσταλγοῦσι τὴν γῆν, τὴν ἐπίγειον ζωήν. Δὲν ποθοῦσι «περισσότερον φῶς». Δι' αὐτοὺς τὸ πλήρωμα τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς ὑπάρχει ἐδῶ κάτω. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιζητοῦσι νὰ ἀναλάβωσι τὴν γκόσμιον ἰσχὺν καὶ δόξαν των. Καὶ εἶναι εὐτυχεῖς ἂν δύνανται τοὐλάχιστον νὰ περιφέρωνται ὡς «σκιαὶ ἀΐσσουσαι» μεταξὺ τῶν ζώντων.

Πόσον διάφορον εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ διαδόχου κόσμου! Ἡ παρορμητικὴ ἐκείνη ἐπαγγελία «ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι.» (Ματθ. 5, 48) ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ κινοῦν ἐλατήριον πάσης ἐνεργείας του. Ἀκατάπαυστος ζήτησις εἶναι ἡ ζωή του. Δρόμος ἄνευ τέρματος ἡ προσπάθειά του. Κραυγὴ ὀδύνης αἱ ἐπιδόσεις του: «οὐχ' ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι· διώκω δέ, εἰ καὶ καταλάβω» (Φιλιππ. 3, 12). Ἀλλὰ τί νὰ καταλάβῃ; πῶς νὰ τελειωθῇ; πῶς δὲ νὰ ἐπιστεγάσῃ τὸν Παρθενῶνα τοῦ ἰδανικοῦ του; Ἐν τῇ καινῇ κτίσει, τὸ προβαλλόμενον ἰδεῶδες, ὑπερβαίνει πᾶσαν ἐπίγειον δυνατότητα, διαφεύγει πᾶσαν προσπάθειαν. Ἀνέρχεται ὁλονὲν ὑψηλότερα. Καὶ θὰ ἀνέρχηται, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ φθαρτὴ τοῦ κόσμου τούτου σκηνή. Τότε προσδοκῶμεν «οὐρανοὺς καινοὺς καὶ γῆν καινήν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ» (Β'. Πέτρου 3, 13), ἔνθα ἀπόκειται ἡ πλήρης κατάπαυσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀνησυχίας. Τότε «ὀψόμεθα τὸ Τέλειον—πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (Α'. Κορινθ. 13, 12). Διότι δι' ἡμᾶς ὁ παρὼν κόσμος δὲν ἔχει αὐτοτέλειαν καὶ ὁλοκληρίαν ἀλλ' εἶναι ὁ πρόλογος «τῆς μελλούσης δόξης ἀποκαλυφθῆναι» (Ρωμ. 8, 18). Δὲν εἶναι ἡ μόνιμος πατρίς, ἀλλὰ παροικία, προεξεικονίζουσα «τὴν μέλλουσαν πόλιν, ἣν ἐπιζητοῦμεν» (Ἑβρ. 13, 14).

Ἂς μὴ νομισθῇ δέ, ὅτι ἡ ἀνήσυχος αὕτη κίνησις τοῦ νεωτέρου κόσμου περὶ τὴν ἀνέφικτον τελειότητα εἶναι ἔνδειξις ἀδυναμίας ἢ κατωτερότητος ἐν σχέσει πρὸς τὴν δοκοῦσαν πληρότητα τοῦ παλαιοῦ. Ὅλως τοὐναντίον. Εἶναι ὁ τίτλος τῆς εὐγενείας καὶ τῆς δόξης του. Ἐξ αὐτῆς ὑποτρέφεται ἡ ἀνεξάντλητος ἐκείνη δυναμικότης πρὸς νέας ἑκάστοτε τελειοποιήσεις. Ἐξ αὐτῆς ἐκπορεύεται ὅ,τι ἅγιον καὶ ὡραῖον παρήγαγεν ὁ νεώτερος πολιτισμός. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ὅ,τι συνεισέφερεν ὁ Χριστιανισμὸς εἰς ἀνάπλασιν τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Καὶ ἡ εἰσφορά του εἶναι ἀνυπολογίστου ἠθικῆς ἀξίας. «Ὁ Χριστιανισμὸς – λέγει ὁ Ἱππόλυτος Ταίν—εἶναι αἱ δύο μεγάλαι πτέρυγες αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπεράνω ἑαυτοῦ, ὑπὲρ τὴν ταπεινὴν ζωήν, τὴν ζωὴν τῶν κλειστῶν ὁριζόντων, διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου, μέσῳ τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἐγκαρτερήσεως, τῆς ἐλπίδος, μέχρι τῆς ἀταραξίας, μέσῳ τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἁγνότητος, τῆς καλωσύνης, μέχρι τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς θυσίας. Ἀπὸ δέκα ἐννέα αἰώνων, πανταχοῦ καὶ πάντοτε, μόλις αἱ πτέρυγες αὗται ἀποκάμωσιν ἢ συντριβῶσιν, ὁ δημόσιος καὶ ὁ κατ' ἰδίαν βίος ἐκπίπτει. Τοῦτο

συνέβη κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐν Ἰταλίᾳ, κατὰ τὴν Παλινόρθωσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Συμβάσεως καὶ τοῦ Διευθυντηρίου ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ ἄνθρωπος τότε ἀπέβη ἐθνικός, εἰδωλολάτρης, οἷος ὑπῆρξε κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα. Ἐγένετο φιλήδονος καὶ σκληρός, οἷος ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου. Ἐξεμεταλλεύετο καὶ μεταχειρίζετο κακῶς τοὺς συνανθρώπους του, τὸν πλησίον. Ὁ χυδαῖος ἢ ὑπολογιστικὸς ἐγωϊσμὸς ἐπεκράτησεν, ἡ σκληρότης καὶ ὁ αἰσθησιασμὸς ἐξηπλώθησαν, «ἡ κοινωνία» ἀπέβη μακελλεῖον ἢ τόπος, ὅπου δὲν πρέπει νὰ συχνάζῃ ὁ τίμιος ἄνθρωπος—χαμαιτυπεῖον. Ἀναστηλώσατε ἐνώπιον ἡμῶν τὴν εἰκόνα ταύτην, διὰ νὰ ἐκτιμήσητε καλλίτερον τί συνεισέφερεν ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὸν ἐξανθρωπισμὸν ἡμῶν, πόσην αἰδημοσύνην, πόσην ἀνθρωποσύνην, πόσην σεμνότητα, πόσην ἐντιμότητα, καλὴν πίστιν καὶ δικαιοσύνην. Οὔτε ὁ φιλοσοφικὸς λόγος, οὔτε ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ φιλολογικὴ παίδευσις, οὔτε ἡ τιμὴ ἡ φεουδαλικὴ, ἡ στρατιωτική, ἡ ἱπποτική, οὐδεὶς κώδηξ, οὐδεμία διοίκησις δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἐμποδίζων ἡμᾶς νὰ πέσωμεν ἀπὸ τῆς κατωφερείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἐμποδίζων ἡμᾶς νὰ κρημνισθῶμεν μὲ ὅλον τὸ προπατορικὸν βάρος τῆς ὀπισθοδρομικῆς ἡμῶν γενεᾶς εἰς τὸ βάραθρον. Τὸ δὲ πανάρχαιον Εὐαγγέλιον εἶναι τὸ καλλίτερον διεγερτικὸν τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν ἐνστίκτου».

* * *

Ποία εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐξαισίου τούτου εἰς περιεχόμενον καὶ ἔκτασιν κοινωνικοῦ φαινομένου; Ἐὰν ἄλλα ἦσαν τὸ πάλαι τὰ σεβάσματα, τὰ ἤθη καὶ τὰ σπουδάσματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλα σήμερον, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν μίαν ὡρισμένην στιγμὴν τοῦ χρόνου, καθ' ἣν «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε καὶ γέγονε τὰ πάντα καινά» (Β'. Κορινθ. 5, 17). Ἐὰν ἡ νέα τάξις ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος, παρὰ τὰς τόσας ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς ἀντιξοότητας, ἀλλὰ καὶ μεγαλειώδης εἰς ἀποτελέσματα, ἕπεται ὅτι μεγαλειῶδες εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ἐξ οὗ προέρχεται. Ἐάν, τέλος, ἡ ἐπελθοῦσα θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταβολή, κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν της, δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ μίμησις ἢ βίωσις τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν εἶναι ἐκ τῶν συνήθων ἀναμορφωτῶν, δὲν ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν «τῶν μεγάλων μυστῶν» τοῦ Σουρέ. Ἀλλὰ ποῖος ἔστησε τὸ διαχωρίσαν τοὺς δύο κόσμους ὁρόσημον καὶ διήνοιξε τὴν νέαν περίοδον τῆς Ἱστορίας; Ποῖος ἔκαμε τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀτελευτήτου προόδου καὶ συνήρπασε τὸν κόσμον πρὸς τὴν νέαν κατεύθυνσιν; Τίς δὲ ὁ ἐπιβαλὼν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοὺς ὅρους τῆς προσωπικῆς ζωῆς του καὶ ἐμφυσήσας

νέαν ζωὴν εἰς τὸν θνήσκοντα ὀργανισμόν της; εἰς τὸ τρισσὸν τοῦτο ἐρώτημα μία καὶ μόνη ἀπάντασις ὑπάρχει ἀσφαλὴς καὶ βεβαία, μία καὶ μόνη ἐξήγησις ὑπάρχει φυσικὴ καὶ ἀβίαστος· ***Ὁ Ἰησοῦς Χριστός***. Ἡ Ἱστορία ἀδιαψεύστως βεβαιοῖ, ὅτι εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος περατοῦται ἡ ἀρχαιότης, ὅτι ἐντεῦθεν χρονολογεῖται ἡ καινὴ κτίσις. Ὁ Σταυρὸς ὑπῆρξεν ὁ λίθος προσκόμματος καὶ πτώσεως διὰ τὸν παλαιόν, ἡ ἀφετηρία ἀναγεννήσεως διὰ τὸν νέον κόσμον. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμολογῆται Θεός, τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ ἐξηγοῦνται, κατανοοῦνται, Ἐὰν ὅμως ἐκληφθῇ ὡς ἄνθρωπος ψιλός, τότε τὸ πᾶν συσκοτίζεται, ἀνατρέπονται αὐταὶ αἱ βάσεις τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης, τῆς βεβαιότητος, τῆς ἐσωτερικῆς συναφείας αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, κλονίζεται δὲ καὶ αὐτὴ ἡ εἰς Θεὸν πίστις. Διότι εἶναι σκάνδαλον διὰ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν, ὅτι εἷς ἄνθρωπος κατώρθωσε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν παλαιὰν λατρείαν τῶν εἰδώλων διὰ μιᾶς ἀνθρωπολατρείας. «Δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ — ἔλεγεν ὁ μέγας ἐξόριστος τῆς Ἁγίας Ἑλένης — ἐὰν εἷς ἄνθρωπος ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ, μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας, τὸ γιγάντιον σχέδιον τοῦ νὰ ὑποκλέψῃ δι᾿ ἑαυτὸν τὴν ὑπερτάτην λατρείαν, σφετεριζόμενος τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ἡ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου γίνεται μᾶλλον ἐμφαντική, ἐὰν προστεθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, διὰ τῆς νέας ταύτης εἰδωλολατρείας ἠδυνήθη νὰ ἀναγεννήσῃ τὸν κόσμον.

Διότι τὸ ἀνεξήγητον ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ δὲν εἶναι μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ δὴ μέχρι πάθους, μέχρι τοῦ μαρτυρίου, ἀλλ᾿ ὅτι καὶ ἀνεγεννήθησαν ἐν τῇ πίστει ταύτῃ. Πῶς εἷς σφετεριστὴς τοῦ θείου ὀνόματος, ψεύστης ἢ αὐταπατώμενος ὁραματιστής, ἀνέτρεψε τὴν ἐθνικὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἐνέκρωσε τὴν λατρείαν τῶν αἰσθήσεων καὶ ἐξυγίανε τὴν μεμολυσμένην ἀτμόσφαιραν τοῦ ἀρχαίου κόσμου; Πῶς παρήγαγε τοὺς μεγαλειτέρους χαρακτῆρας, τὰς ὑψηλοτέρας ἀξίας, καὶ ἐγέννησε τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, καὶ ἐδημιούργησε τὴν Ἐκκλησίαν; Πῶς δὲ μετὰ πάροδον εἴκοσιν αἰώνων, ὑπὸ διαφόρους ροπὰς καὶ πρὸς ποικίλας κατευθύνσεις ἐξελισσομένων, καὶ σήμερον ἀκόμη, δεσπόζει τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῶν πνευμάτων καὶ τῶν καρδιῶν, καὶ πραΰνει τὰ πάθη καὶ ἀνορθώνει τὰς ψυχὰς καὶ ἐμπνέει τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ θεραπεύει τὸν πόνον καὶ ἀπαλύνει τὴν σκληρότητα τοῦ τελευταίου ἀποχωρισμοῦ; Ὁ Ἰησοῦς, λοιπόν, δὲν εἶναι ὁ ψιλὸς ἄνθρωπος τῆς Ἐλευθεροφροσύνης, βραχύ τι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ὑπερέχων καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς ἀγάπης του σώζων ἡμᾶς· οὔτε ἓν τῶν ὑπεροχωτέρων πνευμάτων, ὡς τὸν θέλει ἡ Πνευματοκρατία, ὅπερ προώρισται νὰ καθοδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὸ ἀγαθόν, διὰ τοῦ ἁγίου καὶ φιλανθρώπου βίου

του· οὔτε εἷς τῶν μεγάλων διδασκάλων; ὡς τὸν ἀποδέχεται ἡ Θεοσοφία. Διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ θέσις του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ ἔργον του ἐν τῷ κόσμῳ μένουσιν ἄνευ ἀποχρῶντος αἰτίου. Εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον εἰς ἐποχὴν γενικῆς παρακμῆς, ὅτε ἡ ἀνθρωπότης, κατάκοπος ἐκ τῶν ἀκάρπων ζητήσεών της, ἀνησύχως διηρωτᾶτο «τὶς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθά;» Εἶναι ἄνθρωπος, ναί! ἀλλ' «ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς,» (Κολ. 2, 9), «ἐκ δὲ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν» (Ἰω. 1, 76) τὰ ἀγαθὰ τῆς θρησκείας, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι «ὁ ἄνθρωπος», εἰς Ὅν τὰ πάντα περατοῦνται καὶ «δι' Οὗ τὰ πάντα ἐγένετο». Μετὰ δύο ὅλας χιλιετηρίδας, παραμένει, ἡ ζῶσα, εἴπερ τις καὶ ἄλλη καὶ ἀνχγκαία προσωπικότης, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πολεμηθεῖσα καὶ ἀκατανίκητος. Καθὼς δὲ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα», οὕτω καὶ ὁ ἐν τῷ Σταυρῷ ἀναγεννηθεὶς κόσμος εἶναι ἐξάγγελλος τῆς Θεότητος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

† Ὁ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΘΕΟΣ ΟΥ ΜΥΚΤΗΡΙΖΕΤΑΙ

Ὡς ἀντίλυτρον τῶν ἀνεκδιηγήτων δεινῶν τοῦ λήξαντος παγκοσμίου πολέμου, λαμβάνομεν καθ' ἑκάστην μηνύματα ἐλπιδοφόρα, ὅτι τὸν πρωτοφανῆ τοῦτον εἰς ἀγριότητα πόλεμον θὰ διαδεχθῇ εἰρήνη διαρκής, παγία καὶ ἀνεπιβούλευτος, ὅτι, κατὰ τὸ γραφικόν, ἐφεξῆς «οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν». Συναντήσεις ἐπισήμων ἀντιπροσώπων καὶ ἀμφικτυονίαι διεθνεῖς, προπαρασκευαστικαὶ τοῦ μεγάλου συνεδρίου τῆς Εἰρήνης, ἤδη ἐνασχολοῦνται εἰς τὴν προασφάλισιν τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου. Θὰ ἦναι δὲ αὗται τὸ δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀνεμπόδιστος ἄσκησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἰσονομία τῶν συμπολιτῶν καὶ ἡ δικαία κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ἄτομα καὶ λαούς.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ δυσπιστῶμεν. Κατὰ τὴν παροιμίαν «οὐδὲν κακὸν ἄμικτον καλοῦ». Ἡ τρικυμία εἶνε προάγγελος τῆς γαλήνης καὶ πρόδρομος τῆς ἀπολαύσεως ὁ μόχθος τῆς ἐργασίας. Ἄλλως τε μήπως ἡ τελικὴ κρίσις καὶ ἀπόφασις δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Θεόν; Μήπως εἰς τὰς χεῖράς Του δὲν ἐναπόκεινται αἱ ἐκβάσεις τῶν ἐλευθέρων πράξεων τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε καλαὶ εἶνε αὗται εἴτε κακαί; Ὁ Θεός «ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι» (2 Κορ. 4, 6) καὶ διαρρυθμίσας εἰς κόσμον τὸ πρωτόγονον Χάος, ὁ Θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ γνωρίζει νὰ κατευθύνῃ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ διὰ μέσου τῆς ἠθικῆς ἀσφυξίας, εἰς ἐξόδους ἀναψυχῆς, καὶ διὰ μέσου τῶν τραγικῶν πτώσεών της εἰς τὴν ἀνέγερσιν καὶ τὴν σωτηρίαν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ Τὸν κατανοήσωμεν. Νὰ μὴ θεωρήσωμεν δηλ. τὸν πόλεμον, μὲ ὅλας τὰς φρικιαστικὰς ἐκδηλώσεις του, ὡς ἔργον τυφλῆς τινος καὶ τυχαίως ἐνεργούσης εἱμαρμένης, ἀλλὰ νὰ ἀναχθῶμεν εἰς τὰ βαθύτερα αἴτιά του.

Εἰς μίαν ἐσχατολογικήν του ὁμιλίαν, συμπλεκομένην μὲ τὴν προσεχῆ τύχην τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Κύριος προβλέπων τὸν ἐπικείμενον κατὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐκείνης Μητροπόλεως τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐξοντωτικὸν πόλεμον, λέγει «δεῖ γενέσθαι« (Μάρκ. 13, 7). Ὄχι ὅτι ὁ Θεὸς κρίνει ἀπαραίτητον τὸν πόλεμον ὡς τὸ ἁρμοδιώτερον μέσον διευθετήσεως τῶν χωριζουσῶν τὰ ἔθνη διαφορῶν, ἀφοῦ «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστι» (1 Ἰω. 4,8). Ἀλλὰ διότι ὁ πόλεμος οὐδὲν ἄλλο εἶνε, εἰμὴ ἀποκορύφωσις τῆς ὅλης ἠθικῆς καταστάσεως καὶ μοιραία διέξοδος τοῦ ὑπερπλεονάσαντος κακοῦ. Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ ἡμετέρα περίπτωσις. Διατὶ νὰ μὴ τὸ ὁμολογήσωμεν; Εἴχομεν φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἐκτροχιασμοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ, ἠθικοῦ, ὥστε ἡ ὅλη ἡμῶν ζωή, ἡ ζωὴ τῶν νεωτερικῶν ἀνθρώπων τοῦ εἰ-

κοστοῦ αἰῶνος, νὰ ἐμφανίζηται ὡς προκλητικὴ ἀντιλογία καὶ αὐθάδης ἀναίρεσις τῶν Εὐαγγελικοῦ Νόμου, αὐτὸ τοῦτο ὡς χλεύη καὶ μυκτηρισμὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς εἶπε: «***Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν***» (Ἰω. 15, 5). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη: Δὲν ἔχω πλέον ἀνάγκην τῆς Θείας ἀντιλήψεως. Σήμερον βασιλεύει ἡ παντεχνήμων ἐπιστήμη. Καὶ πρὸς ταύτην πρέπει νὰ στραφῇ ἡ ὅλη προσοχή μου. Θεός, ἀρετή, εὐσέβεια, εἶνε λείψανα προλήψεως παρῳχημένων χρόνων. Καὶ εἶνε καιρὸς πλέον νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἄνθρωπος τῶν μορμολυκείων τούτων, ἂν θέλῃ νὰ συγχρονισθῇ, νὰ ἀποβῇ εὔθετος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ πολιτισμοῦ!

Ὁ Θεὸς εἶπεν: «***Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ Μαμμωνᾷ***» (Ματθ. 6, 24). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμῶ νὰ περιορίσω τὴν λατρείαν μου εἰς τὸν Μαμμωνᾶν, εἰς τὸν χρυσοῦν μόσχον. Ὁ ναός του μὲ ἑλκύει περισσότερον. Ἐκεῖ ἱερουργεῖται τὸ τὸ κέρδος, τὸ δὲ νόμιμον καὶ τὸ ἄνομον ἐξ ἴσου εὐλογοῦνται. Ἡ μόνη τῆς ζωῆς μου ἀπόλαυσις εἶνε ἡ ἀποταμίευσις ἀγαθῶν εἰς ὁλονὲν «μείζονας ἀποθήκας». Καὶ ὡς ἔμβλημά μου ἔχω τό «φάγε, πίε, εὐφραίνου!»

Ὁ Θεὸς εἶπε: «***Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν***. Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται» (Ματθ. 5, 5). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη. Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς πραεῖς! Εἶνε οἱ ἀδύνατοι τῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ἐνωρίτερον ἢ ἀργότερον θὰ συντριβῶσιν ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν ἰσχυρῶν. Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς εἰρηνοποιούς! Εἶνε οἱ αὐταπατώμενοι ὀνειροπόλοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἡττηθῶσιν εἰς τὰς ματαίας προσπαθείας των. Ἡ ζωὴ ἀνήκει εἰς τοὺς ἰσχυρούς. Οἱ ἀδύνατοι εἶνε ἀνεκτοὶ μόνον ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον παρέχουσιν ἔδαφος ἐκμεταλλεύσεως. Ἡ ἰσχύς, λοιπόν, ἡ βία, ἡ καταπίεσις εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον μέσον ἐπικρατήσεως!

Ὁ Θεὸς εἶπε: «***Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους. Ἀληθεύετε ἐν ἀγάπῃ*** (Κολ. 3, 9, Ἐφ. 4, 15). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη. Καὶ τί ἐστιν ἀλήθεια; Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος καθ' ἑαυτὰ δὲν ὑπάρχουσιν. Εἶνε γεννήματα νοσηρῶν διανοιῶν. Ἐν τῇ πραγματικότητι, μέτρον παντὸς πράγματος εἶνε ὁ ἄνθρωπος. Καὶ δύναται νὰ μετατρέπῃ κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ συμφέρον, τὸ ψεῦδος εἰς ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἰς ψεῦδος. Ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης τὸ ψεῦδος, ἐν λόγοις ἢ ἐν ἔργοις, ὄχι μόνον ἀπόβλητον δὲν εἶνε, ἀλλὰ καὶ προσὸν ἀξιόζηλον, ὁσάκις ἐξυπηρετεῖται τὸ συμφέρον μου.

Ὁ Θεὸς εἶπε: «***Ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσομαι, ταπεινοῖς δὲ δίδωμι χάριν***» («Ἰάκ. 4, 6). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη: Ἡ ταπεινοφροσύνη διαφθείρει τὸν χαρακτῆρα, τοὐναντίον δὲ ἡ ὑπερηφάνεια τὸν ἐξυψώνει. Χαρίζει τὴν δύναμιν καὶ τὴν τόλμην, τὰ μέσα τῆς ἐπιτυχίας. Ἡ ταπεινο-

φροσύνη ἴσως προσηρμόζετο εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἀνέμενε τὰ πάντα παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε θαυματουργεῖ ἡ μηχανὴ καὶ ὁσημέραι κυριαρχοῦμεν ἐπὶ τῆς φύσεως, πῶς νὰ μὴ εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὰς τόσας προόδους καὶ κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος !.

Ὁ Θεὸς εἶπεν: *«ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς».* (Ματθ. 5, 44). Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρίθη: Ὁ πόλεμος εἶνε ὁ μόνος ἀσφαλὴς τρόπος, τὸ μόνον δραστικὸν μέσον πρὸς ταπείνωσιν καὶ συντριβὴν τοῦ ἀντιδίκου. Φιλικοὶ συμβιβασμοί, εἰρηνικαὶ διευθετήσεις, εἶνε ἡμίμετρα μὴ ἐξασφαλίζοντα τὰ συμφέροντά μου καὶ πρὸ παντὸς ἀνάξια διὰ τὸν ἀξιοπρεπῆ ἄνθρωπον τῆς πυγμῆς. Τοῦτο ἄλλως τε δὲν εἶνε καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Ὑπερανθρώπου; «Ὀφείλετε, λέγει, νά ἀγαπᾶτε τὴν εἰρήνην μόνον ὡς μέσον πολέμου, καὶ δὴ τὴν βραχεῖαν εἰρήνην περισσότερον τῆς μακρᾶς.... Λέγετε ὅτι ὁ ἀγαθὸς σκοπὸς ἁγιάζει καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον; Ἐγὼ λέγω ὅτι ὁ ἀγαθὸς πόλεμος εἶνε ὁ ἁγιάζων τὰ πάντα· Ὁ πόλεμος καὶ τὸ θάρρος κατώρθωσαν μεγαλείτερα παρὰ ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον. Τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις πολλὰ ἀκόμη παρὰ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅταν θὰ ἀποβάλῃ αὕτη τὴν συνήθειαν τοῦ πολεμεῖν, εἶνε ἰδέα οὐτοπιστῶν καὶ εὐαισθήτων ψυχῶν. Ἐν τῷ μεταξύ, δὲν γνωρίζομεν ἄλλα μέσα ἱκανὰ νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς καταπεπονημένους λαοὺς τὴν πλουσίαν ἐκείνην ἐνεργητικότητα τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ βαθὺ ἐκεῖνο ἀπρόσωπον μῖσος, τὴν περὶ τὸν φόνον ψυχραιμίαν ἐκείνην τὴν συνηνωμένην πρὸς ἀγαθὴν συνείδησιν, τὴν κοινὴν ἐκείνην ζέσιν τὴν παρασκευάζουσαν τὸν ὄλεθρον τῆς ἀγάπης τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην ἀδιαφορίαν πρὸς τὰς μεγάλας ἀπωλείας, πρὸς τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ πρὸς τὴν ζωὴν τῶν ἀγαπητῶν προσώπων, τὴν δόνησιν, ἐκείνην τῶν ψυχῶν, τὴν παραπλησίαν πρὸς τοὺς σεισμοὺς τῆς γῆς. Ἡ Εὐρώπη ἔχει ἀνάγκην ὄχι μόνον πολέμων, ἀλλὰ καὶ πολέμων τρομερῶν, μὲ παροδικὰς ἐπανόδους εἰς τὴν βαρβαρότητα, διὰ νὰ μὴ ἐκδαπανᾷ τὸν πολιτισμὸν καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν της εἰς μέσα πολιτισμοῦ. Ὦ! ἀδελφοί μου, θέτω ὑπεράνω ὑμῶν τὴν νέαν ταύτην πλάκα τοῦ νόμου. Ἔστε σκληροί! Ἡ εὐγενὴς φυλὴ ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ πάντοτε ἡ βάρβαρος φυλή. Ἀπηρτίζετο ἐξ ἀνθρώπων πληρεστέρων, ταὐτὸν εἰπεῖν, ἐκ κτηνῶν πληρεστέρων. Ὀπίσω λοιπὸν ὁ οἶκτος. Ὁ ἀληθὴς ἄρρην τὸν περιφρονεῖ. Ὁ ὑπεράνθρωπος εἶνε ὑπερήφανος, διότι δὲν ἐπλάσθη διὰ τὸν οἶκτον. Ἄλλως τε, ὅστις ἔχει ἐχθρὸν πολεμητέον, ὅστις θέλει νὰ περιβληθῇ τὸν στέφανον τῆς νίκης, ὀφείλει νὰ εἶνε σκληρός. Οὐ φονεύσεις! Οὐ κλέψεις! Οἱ λόγοι οὗτοι ἐκαλοῦντο ἄλλοτε ἅγιοι. Πρὸ αὐτῶν ἔκλινον γόνυ καὶ κεφαλὴν καὶ

ἀπεξεδύοντο τὰ σανδάλια. 'Αλλ' ἐρωτῶ,..... δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ τῇ ζωῇ κλοπὴ καὶ φόνος ; Καὶ καθαγιάζοντες λόγους τούτους δὲν ἐδολοφονήσαμεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀλήθειαν ;» !

***

Τοιαύτη ὑπῆρξεν, ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφίᾳ, ἡ στάσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ θείου νόμου, στάσις αὐθάδης, ἀρνητική, ἀνατρεπτική. Παρεξέλαβε τὸ κατώτερον ὡς ἀνώτερον, τὸ ἀγενὲς ὡς εὐγενές, τὸ κτηνῶδες ὡς ἀνθρώπινον. Καὶ ἀντήλλαξε τὸν Θεὸν πρὸς τὸν Μαμμωνᾶν, τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸ ψεῦδος, τὴν δικαιοσύνην πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ μῖσος. Παρημέλησεν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ θεῖον εἶχε, τὸ ἀθάνατον πνεῦμα. Καὶ ἐκαλλιέργησε μέχρις ὑπερτροφίας τὴν ὕλην, ὅ,τι δηλαδὴ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶνε προωρισμένον εἰς φθοράν. Καὶ τώρα βλέπων περὶ ἑαυτὸν τάφους καὶ ἐρείπια καὶ παντοίας στερήσεις καὶ κακουχίας, διερωτᾶται περίλυπος. «Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός;» Διατὶ ἐπέτρεψε τὴν τόσην καταστροφήν ;

Ταλαίπωρε ἄνθρωπε ! 'Αλλὰ τί ἄλλο ἀνέμενες μετὰ τὴν τοιαύτην ἀντιστροφὴν τῶν ὅρων τῆς ἠθικῆς ζωῆς, ἂν μὴ τὸν πόλεμον ; 'Αμφιβάλλεις περὶ τοῦ Θεοῦ ! 'Αλλὰ τὶ ἄλλο ἐμφαίνει ἡ αἰτιώδης σχέσις μεταξὺ τοῦ ὑπερπλεονάσαντος κακοῦ καὶ τῆς παρούσης τοῦ κόσμου καταστάσεως, εἰ μὴ τὴν παρουσίαν 'Εκείνου ; Ἂς γίνῃ γνωστὸν εἰς ὅλας τὰς βαθμῖδας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος. Ἂς γίνῃ ἀκουστὸν «εἰς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων», «Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος τοῦτο καὶ θερίσει· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν· ὁ σπείρων εἰς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν» (Γαλ 6, 7). Ὑπὲρ τὸν φυσικὸν κόσμον ὑπάρχει καὶ ὁ ἠθικός, διεπόμενος, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ὑπὸ νόμων σταθερῶν, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς δύναται νὰ παραβιάσῃ ἀτιμωρητεί. Διότι ἐτέθησαν καὶ ἐποπτεύονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ καὶ προνοητοῦ τοῦ παντὸς καὶ ἐφόρου τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα ὑπερκορεσθῇ ἠλεκτρισμοῦ, ὄχι μόνον μοιραία, ἀλλὰ καὶ ἐπωφελὴς ἀποβαίνει ἡ ἔκρηξις τῆς καταιγίδος. Διότι ἄλλως εἶνε ἀδύνατον νὰ αἰθριάσῃ ὁ οὐρανὸς καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ γαλήνη. Ὅταν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ προσκόψῃ εἰς φράγμα, εἶνε ἀνάγκη τὸ φράγμα ἐκεῖνο νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ συντριβῇ, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ ὁ ποταμὸς τὸν κανονικὸν ροῦν καὶ νὰ ἀποφευχθῶσιν αἱ καταστροφαὶ τῆς πλημμύρας. Ὑπερεπληρώθη ὁ κόσμος ἐγωϊσμοῦ, πλεονεξίας, μίσους, ἀδικίας, ψεύδους. Καὶ ὁ πόλεμος ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἦτο ἡ μοιραία ἔκρηξις τῆς ἀνθρωπίνης κακίας, ἅμα δὲ καὶ ἡ τιμωρία τοῦ δικαίου Θεοῦ.

Ὁ Θεὸς δεσπόζει τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ δεσποτεία Του δὲν ἐκφαίνεται μόνον εἰς θετικὰς ἐνδείξεις μακροθυμίας, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρνητικάς, τουτέστιν εἰς ἐπανορθωτικὰς κυρώσεις καὶ ποινὰς κατὰ πάσης παραβάσεως τῶν αἰωνίων νόμων Του. Ἴσως δὲ αἱ ποιναί Του νὰ εἶναι ἡ αὐθεντικωτέρα ἀπόδειξις τῆς παιδαγωγούσης ἀγάπης Του. Καὶ τοῦτο εἶνε ἡ παρηγορία τοῦ παρόντος καὶ ἡ ἐλπὶς περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ πολέμου νέος κόσμος θὰ προκύψῃ καὶ πρέπει νὰ προκύψῃ. Τοῦτο εἶνε ἱερὰ ἡμῶν ὑποχρέωσις πρὸς τοὺς νεκρούς, οἱ ὁποῖοι ἀπέθανον κατὰ ἑκατομμύρια, μὲ τὸ ὅραμα μιᾶς εὐτυχεστέρας αὔριον. Θὰ ἦναι δὲ καὶ δικαία ἀντιμισθία πρὸς τοὺς ἐγκαρτερήσαντας εἰς ἕνα πόλεμον ἀνηκούστου ἀγριότητος, ὁ ὁποῖος δὲν διέκρινε μεταξὺ ἐνόπλων καὶ ἀμάχων, μεταξὺ μετώπου καὶ μετόπισθεν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ δικαιωθῇ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν αὕτη, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὸν Θεὸν συμπαραστάτην καὶ βοηθὸν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναδημιουργίας. Καὶ πρὸς τοῦτο, ἄτομα καὶ λαοί, ὀφείλομεν νὰ ἁγνίσωμεν τὰς ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ἐγωισμοῦ, τῆς πλεονεξίας, τοῦ μίσους, τῆς ἀνομίας, τοῦ ψεύδους, ὀφείλομεν νὰ ἀνταλλάξωμεν τὴν φιλίαν τοῦ κόσμου πρὸς τὴν φιλίαν τοῦ Θεοῦ. «Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ἡμῖν, οὐκ ἐκ τῶν ἡδονῶν ἡμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν; ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε, καὶ ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε· οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς· αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε· οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστιν;» (Ἰακ. 4. 1—4). Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ «εἰρηνεύωμεν μετὰ πάντων ἀνθρώπων» (Ρωμ. 12, 18), ὅταν ἡ καρδία ἡμῶν, ὡς ἐκ τῶν συγκρουομένων παθῶν, παριστᾷ πεδίον μάχης; Ἡ εἰρήνη λοιπόν, «ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ» (Φιλιπ. 4, 7) δέον νὰ ἐγκαθιδρυθῇ πρώτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, διὰ νὰ ἀκτινοβολήσῃ καὶ εἰς τὸν ἔξω κόσμον τὴν ἀγάπην, τὴν ἀδελφωσύνην, τὴν ἀλληλεγγύην, τὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλως, οἰκοδομοῦμεν ἐπὶ τῆς ἄμμου. «Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε. Καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη» (Ματθ. 7, 27). Διότι, «μὴ πλανώμεθα· Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, θερίσει ζωὴν αἰώνιον» (Γαλ. 6, 7—8).

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

ΤΟ ΔΡΑΜΑ "ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΣΧΩΝ„

ΠΟΛΛΑΣ ΣΕΛΙΔΑΣ « Ὀρθοδοξίας » τῆς τελευταίας πενταετίας ἔχει ἀπασχολήσει ἡ ποίησις Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Εἰς τὰς σελίδας αὐτὰς οἱ ἀναγνῶσται τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐγνώρισαν τὸν μέγαν ποιητὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μας, ὡς ἄριστον χειριστὴν τῆς κλασσικῆς ποιητικῆς γλώσσης καὶ ὅλων τῶν ἀρχαϊκῶν μέτρων, ὡς ἐμπνευστὴν καὶ πατέρα τῆς ἡμετέρας ὑμνογραφίας, δικαιούμενον τοῦ τίτλου τοῦ ***Πατρὸς τῆς Χριστιανικῆς ποιήσεως καὶ ὑμνογραφίας.***

Τὰ ὑπερτετρακόσια ποιημάτια καὶ ποιήματα — ἀπὸ διστίχων· μέχρι δισχιλιοστίχων — ὡς εἶδος μὲν εἶναι ἐν πολλοῖς μίμησις τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μάλιστα τοῦ δραματικοῦ Εὐριπίδου, ἀλλὰ ὡς ὕλη εἶναι τελείως ἄσχετα μὲ τοὺς κλασσικοὺς πρὸ Χριστοῦ ποιητάς. Διαπραγματεύονται κυρίως θέματα ***δογματικά, ἠθικὰ*** καὶ ***ἱστορικά,*** καθὰ διῃρέθησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Migne. Ὑπὸ τὰ ἱστορικὰ ὅμως ἂς μὴ νοηθῇ τι γενικῆς ἱστορικῆς φύσεως, εἰμὴ βιογραφικὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ ἄλλα περὶ τὴν δρᾶσιν, τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ Γρηγορίου. Μερικὰ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν μᾶλλον λ υ ρ ι κ ὰ καί, ἂν δὲν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ λεχθησόμενον, φθάνουν εἰς μέγιστον ὕψος, ἂν ὄχι καὶ εἰς ὕψος ἄφθαστον, ἔχοντα ὡς πρωτοτυπίαν τὴν ἄγνωστον ἕως τότε ποιητικὴν μελαγχολίαν, ἣν ὁ Βιλεμαὶν θεωρεῖ πρόδρομον τοῦ Λαμαρτίνου.

Ἀλλὰ Γρηγόριος ὁ μιμητὴς τοῦ δραματοποιοῦ Εὐριπίδου μᾶς ἔχει ἀφήσει καὶ ἓν δραματικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἐδημοσιεύθη τύποις ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Bladus, τὸ 1542, ἐτιτλοφορήθη ***«Χριστὸς Πάσχων»***, ἐνῷ εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα ἀνεξαιρέτως φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ***«Τραγῳδία Γρηγορίου Θεολόγου εἰς τὸ κοσμοσωτήριον πάθος»***. Γνωρίζωμεν ὅμως ἐκ τῆς μελέτης τῶν ποιημάτων καὶ αὐτῶν τῶν ἀναμφισβητήτως γνησίων Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὅτι ὁ ποιητής των δὲν εἶχε θέσῃ τίτλους καὶ ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἐτέθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περιεχομένων των καὶ διὰ τοῦτο ἔν τισι ποικίλλων. Ἑπομένως δὲν εἶναι παράδοξον ἂν τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὸ δραματικόν Σου ποίημα, τὸ ὁποῖον ἐμιμήθη θαυμάσια ὁ νεώτερος ποιητὴς Παναγιώτης Σοῦτσος, ὁ δημοσιεύσας τὸ 1839 ἐν Ἀθήναις δραματικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον ***«Ὁ Μεσσίας ἢ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, κατὰ μίμησιν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ποιήσαντος τὸν Χριστὸν πάσχοντα»***.

Εἰς δὲ τὸ Ζ'. κεφάλαιον περισπουδάστου μελέτης Le théâtre à Byzance (Paris, 1931), ἡ ἀξιόλογος βυζαντιολόγος Βενετία Κώττα ἐνδιατρίβει περὶ τὸ δρᾶμα τοῦτο διεξοδικῶς ἐξετάζουσα 1) τίς ὁ σκοπὸς καὶ τίς ὁ συγγραφεὺς τοῦ δράματος «Χριστὸς πάσχων», 2) ἀπόσπασμα τοῦ δράματος εἰσαχθὲν εἰς τὸ Τροπολόγιον Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ, καὶ 3) ἂν ἐδιδάχθη ἢ ὄχι τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐπὶ τῆς σκηνῆς.

Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου τῆς ὁμογενοῦς καὶ εὐλαβοῦς Βενετίας Κώττα, ὑποστηριζούσης τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν περὶ Γρηγορίου ὡς συνθέτου τοῦ δράματος Χριστὸς πάσχων» θὰ παρατεθοῦν αἱ ἀφορῶσαι τοῦτο σελίδες (σελ. 197—249) ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ὀφειλομένη εἰς τὴν φιλοπονίαν τοῦ Διακόνου Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, γνωστοῦ συνεργάτου τῆς «Ὀρθοδοξίας».

Συγγραφεὺς καὶ σκοπὸς τοῦ δράματος «Χριστὸς Πάσχων»

Ἐκπνέοντος τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος διὰ πρώτην φορὰν διημφισβητήθη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τούτου καὶ διῃρέθησαν αἱ γνῶμαι τῶν λογίων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς συγγραφεὺς τοῦ δράματος τούτου ἐγνωρίζετο ἐκεῖνος, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐφέρετο εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα, ἀρχαῖα καὶ νεώτερα, ἤτοι Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Εἰς τὸ 1585, ὁ Lilio Grégorio Gyralde, ὁ ἐκ Φερράρας, ἔγραφεν ἀκόμη τότε περὶ αὐτοῦ: «ἀνεξαρτήτως τῶν ποιημάτων τοῦ συγγραφέως τούτου, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ἐξεδόθησαν τύποις, ὑπάρχει μία τραγῳδία ἐπὶ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰ. Χριστοῦ. τὸν ὁποίαν ἔχει συνθέσει οὗτος μιμούμενος τὸν Εὐριπίδην.»

Πρῶτος ὁ Βαρόνιος, εἰς τὰ Χρονικὰ αὐτοῦ διετύπωσεν ἀμφιβολίας, ἕνεκα τῶν λίαν ἀνθρωπίνων καὶ πολὺ ἀνυποίστων αἰσθημάτων, καὶ αὐτόν, τῆς Θεοτόκου, πρὸ τοῦ μαρτυρίου τοῦ υἱοῦ της. Προτεστάνται Θεολόγοι, οἷοι ὁ William Fulke καὶ ὁ Robert Cock, ἠκολούθησαν, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τὸ παράδειγμα τούτου. Ἕτεροι τοὺς ἐμιμήθησαν ἀκολούθως· πάντες ἐπεκαλοῦντο τὸ κῦρος τοῦ Βαρονίου, ἀλλ' αἱ ἐνστάσεις των, τόσον αἱ θεολογικαὶ ὅσον καὶ αἱ φιλολογικαί, ἃς προέβαλλον, ἦσαν πολὺ ὀλίγον βάσιμοι. Ἀργότερον δὲ καὶ οἱ φιλόλογοι ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Προέτεινον ἐπιχειρήματα μᾶλλον φιλολογικὰ παρὰ θεολογικά. Οἱ θεολόγοι ἐστηρίζοντο πάντες ἐπὶ ταύτης, τῆς δῆθεν ἐνδείξεως, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῆς Θεοτόκου οὐδόλως ἦτο σύμφωνος πρὸς ἐκεῖνον, ὃν ἀποδίδουσιν αὐτῇ τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ τὰ συγγράμματα τῶν Ἁγίων Πατέρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἢ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων θὰ ἔπρεπε νὰ

τεθῇ αὐτὸς οὗτος ὁ Γρηγόριος. Πράγματι ἡ Θεοτόκος, ἐν τῷ τεμαχίῳ τούτῳ, αἰσθάνεται μίαν τόσον μεγάλην θλῖψιν, ὥστε νὰ ὠθῆται μέχρι τῆς ἰδέας τῆς αὐτοκτονίας. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀντοχῆς καὶ καρτερίας—χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε νὰ ἐξάρῃ διὰ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔκαμεν νὰ συνθέσῃ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ τοὺς ὁποίους θὰ ἐκθέσωμεν—ἐκρίθη πολὺ κακῶς καὶ ἤγαγεν εἰς πλάνας. Ἄλλωστε θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ ὡρισμένας ἄλλας λεπτομερείας τοῦ ἔργου τούτου ὡς μυθώδεις, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου, ὅτι εὑρίσκει κανεὶς παρομοίας καὶ εἰς ἔργα προδήλως ἀπόκρυφα, οἷα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Νικοδήμου· ἀλλὰ ἡ σύνταξις τοῦ τελευταίου τούτου ἀναγνωρίζεται σήμερον ὅτι εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ χρόνου καθ᾿ ὃν ἔγραφε ὁ ἅγιος Γρηγόριος. Ἐνταῦθα δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ διακόψωμεν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο τοῦ δράματος διὰ νὰ κάμωμεν μίαν παρατήρησιν ἀναμφισβητήτως, νομίζομεν, προφανῆ. Ὅλα τὰ ἐπεισόδια τοῦ Πάθους, τὰ συμπεριλαμβανόμενα ἐν τῷ δράματι τούτῳ θὰ ἠδύναντο, αὐστηρῶς κρινόμενα νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς μυθώδη, ἐφ᾿ ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν διήγησιν τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων. Ἀντιθέτως εἶναι καθ᾿ ὁλοκληρίαν σύμφωνα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως καὶ πρὸς τὸ σκοπόν, ὃν προέθετο ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ.

Ἕτερον ἐπιχείρημα τῶν θεολόγων εἶναι τοῦτο, ὅτι μία πληθὺς ἐγκωμιαστικῶν ἐπιθέτων ἀπευθύνονται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εἰς τὴν Θεοτόκον, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία δὲν ὑφίστατο ἀκόμη ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ, καὶ μεταξὺ τούτων κυρίως ἡ ὀνομασία Θεοτόκος, εἰσαχθεῖσα εἰς χρῆσιν μόνον μετὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον (431). Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἀντίθετον. Ὁ τίτλος Θεοτόκος δὲν ἀπαντᾷ οὐδὲ ἅπαξ ἐν τῷ κειμένῳ, ἐχρησιμοποιήθη δὲ ἀργότερον ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων οἱ ὁποῖοι σημειοῦσι δι᾿ ὀνομάτων γεγραμμένων ἐν τῷ περιθωρίῳ καὶ συντετμημένως, τοὺς ρόλους τῶν διαφόρων προσώπων τοῦ δράματος—διὰ νὰ καθορίσωσι τὸν τῆς Θεοτόκου. Ἀντικαθισ ῶσιν οὕτω τὴν ὀνομασίαν Μήτηρ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς ἀπυδίδαι αὐτῇ ἐν τῷ προλόγῳ του, ὅτε ἀπαριθμεῖ τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος [1]) διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου, κοινοῦ κατὰ τὴν ἐποχήν των, ἀντ᾿ ἐκείνης, ἥτις εἶχε περιπέσῃ τότε εἰς ἀχρηστείαν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἁπλούστατον. Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν χειρογράφων τοῦ ἔργου τούτου μᾶς διαβεβαιοῖ ἀμέσως. Οἱ ἀντιγραφεῖς σημειοῦσι τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων διὰ μελάνης διαφόρου τῆς τοῦ κειμένου. Ἄλλοτε γράφουσι ***Θεοτόκος***, ***Θεολόγος*** (διὰ τὸν Ἰωάννην), Ἰωσήφ. κλπ. ἄλλοτε πάλιν συντετμημένως ***Θεότ.***, ***Ἰωάνν.***, ἢ καὶ ***Ἰων.*** ἢ ***Ἰωσ.***, κατὰ βούλησιν. Συγχέουν πολλάκις τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα πρόσωπα.

1) Πρόσωπα γοῦν δράματος εἰσί μοι τάδε (μήτηρ πανάγιος, παρθένος μύστης, κόραι) αἱ συμπαροῦσαι μητρὶ τοῦ Δεσπότου. (στιχ. 28—30.

Τὰ ἐπίθετα, ἅτινα συνελέξαμεν ἐν τῷ κειμένῳ, ἀπὸ ὅλον τὸ ἔργον, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Σεμνοτάτη Μαρία, σεμνοτάτη παρθένε, παγκαλλίστα κούρη, δέσποινα κούρη, δεσπότου μῆτερ Λόγου, πότια κούρη, δέσποινα παγκοίρατε πάγκοίρανε πότνα, παρθέν, ὀλβία, ἄνασσα, κόρη δέσποινα, χάρμα τοῦ γένους, κόρη πάγκλυτε, κόρη πάγχαρτε, μῆτερ παρθένε, καλλίστα πασῶν παρθένων ὑπερτάτη, οὐρανίων ταγμάτων ὑπερτέρα.

Αἱ φιλολογικαὶ ἐνστάσεις εἶναι ἑνὸς χαρακτῆρος ἐξ ἴσου ἀμφισμητησίμου, ὅσον καὶ αἱ θεολογικαί. Ἐν πρώτοις εἶναι τὸ ὕφος τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἐστενοχώρει τοὺς κριτικούς. Κατ' αὐτοὺς οὐδόλως ἦτο ἄξιον ἑνὸς Γρηγορίου, λόγῳ τῆς χαλαρότητος καὶ τῆς συγχύσεως, τὰς ὁποίας ἐνόμιμιζον ὅτι ἀνευρίσκουν ἐν τῇ πράξει καὶ τῶν χασμάτων, ἅτινα ἔβλεπον ἐν τῇ συνθέσει ὡρισμένων στόχων ἢ λόγῳ τῆς ἐπαναλήψεως ἐνίων ἐξ αὐτῶν.[2] Εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν ἐλησμόνουν τὸ ἀπαίσιον ἔργον τῶν ἀντιγραφέων καὶ τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀκρωτηριασμὸν πλείστων κειμένων, τὴν θητίαν αἱ παραχαράξεις ἠνάγκαταν τοὺς κριτικοὺς πολλάκις εἰς μίαν ἐργασίαν ἀποκαταστήσεως τοῦ κειμένου [3]) Ἐλησμόνουν ἀκόμη ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ ἓν ἔργον τέλειον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν. Τὸ περιεχόμενον ἀπησχόλει αὐτὸν κυρίως. Διὰ πρώτην ἴσως φορὰν οἱ ἐρασιτέχναι τῶν ἀρχαίων μουσῶν εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, στίχους καθαρᾶς Χριστιανικοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐπέσπα τὴν προσοχὴν τοῦ Ἁγίου Πατρός. Ἠθέλησε νὰ θέσῃ εἰς τὰς ἀληθείας τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως μίαν τοιαύτην ἔκφρασιν καὶ μορφήν, ὥστε νὰ δύνανται αὗται καθ' ἑαυτὰς νὰ καταπολεμήσωσι πᾶσαν αἱρετικὴν ἀντίληψιν. Καὶ ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο. Τὸ δρᾶμα «Χριστὸς πάσχων» εἶναι ἓν ἔργον μὲ ὡρισμένον σκοπόν, καθ' ὃν ὁ συγγραφεὺς φροντίζει πολὺ ὀλιγώτερον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἰάμβου, τὸν ὁποῖον ἄλλωστε χειρίζεται μετ' εὐχερείας, προσέχει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκέψεων καὶ τῶν θεωριῶν, διὰ τὰς ὁποίας καὶ ἀποδεικνύει μίαν μεγάλην ἐπινοητικότητα. Ἡ πλοκὴ τῶν γεγονότων, τῶν ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν βαθειῶν ὀρθοδόξων πεποιθήσεων, ὀφείλει νὰ μείνῃ, διὰ πάντα κριτικόν, τὸ οὐσιωδέστερον στοιχεῖον.

[2]) Ὑπάρχει πράγματι ἓν ζεῦγος στίχων, τὸ ὁποῖον ἐπανέρχεται ὡς ἐπῳδὸς πολλὰς φορὰς εἰς τὰ μακρὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου (στιχ. 119, 428, 546, 762, 914, 2402, 1357)· περιλαμβάνονται εἰς τοὺς μακροὺς θρήνους τῆς Παρθένου, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ αὐτὴ φράσις παρεμβάλλεται ὁσάκις πρόκειται περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς· «Ἔτικτον αὐτόν, οἶδα δ' ὡς ἐγεινάμην». Νομίζομεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἓν δογματικὸν σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς θέλει ἀπολύτως νὰ ἐπισείρῃ τὴν προσοχήν.

[3]) Ἐπὶ τῶν μελετῶν καὶ τῶν κριτικῶν τοῦ ἔργου τούτου ἴδε Κ. Κρουμβάχερ. Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τομ. 2, σελ. 699.

Πολυαριθμότεροι τῶν ἀρνητῶν ἦσαν οἱ κριτικοί, οἱ ὁποῖοι ἀνεγνώριζον ἐν τῷ Γρηγορίῳ τὸν γνήσιον συγγραφέα τοῦ δράματος τούτου. Ἐστηρίζοντο ἐπὶ θετικῶν γεγονότων. καὶ τοιαῦτα ἦσαν: ἐν πρώτοις τὸ ὄνομα τοῦ συγγαφέως, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα. Κατόπιν ἓν σημείωμα τοῦ Ρουΐδα, ἐν εἴδει προλόγου εἰς δύο ἐκ τῶν χειρογράφων, εἰς τὸ τῆς Βιέννης (103), ὅπερ περιγράφει ὁ Λαμπέκιος καὶ τὸ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (998). Εἰς τὸ σημείωμα τοῦτο ὁ Σουΐδας ἀπαριθμεῖ κατὰ τὸν σύγχρονον τῷ Γρηγορίῳ Φιλοστόργιον—ὅπερ εἶναι σπουδαιότατον—τὰ συγγράμματα τοῦ Γρηγορίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρει καὶ τὸ δρᾶμα «Χριστὸς πάσχων». Εἶναι βέβαια ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰς ἐντύπους ἐκδόσεις τοῦ Σουΐδα δὲν ἀπαντᾷ τὸ περὶ Γρηγορίου σημείωμα τοῦτο. Πλὴν εἶναι καὶ τοῦτο ἀληθές, ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ Σουΐδα, τοῦτο οἷον παρεδόθη μέχρις ἡμῶν, δὲν εἶναι οἷον ἦτο κατ' ἀρχάς. Ἐξ ἄλλου οἱ βιβλιογράφοι ἀναφέρουσιν ἀρκετὰ ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ ἔργου τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν εἶχον περιεχόμενον ἱστορικὸν μόνον, ἄλλα δὲ καθαρῶς γραμματικόν. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι τὸ πλῆρες ἔργον τοῦ λεξικογράφου τούτου, ὡς συνετάχθη κατ' ἀρχήν, ὤφειλε νὰ εἶναι ἐν ταὐτῷ ἓν ἱστορικὸν λεξικὸν καὶ ἓν γραμματικὸν γλωσσάριον, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ ἀντιγραφεῖς ἀντέγραφον ἄλλοτε τὸ ἓν καὶ ἄλλοτε τὸ ἕτερον μέρος. Ἑπομένως εἶναι φυσικὸν νὰ εὑρίσκῃ κανεὶς εἰς ὡρισμένα χειρόγραφα τοῦ ἔργου τούτου λεπτομερείας τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ συναντήσῃ εἰς ἄλλα. Οἱ ἀντιγραφεῖς τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου, τοῦ περιλαμβανομένου εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς Βιέννης καὶ τῶν Παρισίων, θὰ εἶχον φαίνεται πρὸ ὀφθαλμῶν χειρόγραφον τοῦ λεξικοῦ τοῦ Σουΐδα, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου παρέλαβον οὗτοι τὸ βιογραφικὸν τοῦτο σημείωμα ἐπὶ τοῦ συγγραφέως, ὅπερ, καὶ ἐθεώρησαν καλὸν νὰ προτάξωσι τοῦ δράματος.

Αἱ ἀντίθετοι αὗται γνῶμαι περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου διΐστανται ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰς ἡμέρας μας. Μερικὰ ἐκ τῶν ἱστοριῶν τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας ἀρέσκονται ἀκόμη νὰ ἀρνῶνται τὸ δρᾶμα τοῦτο εἰς τὸν Γρηγόριον, διὰ νὰ τοποθετήσωσιν αὐτὸ ἀνωνύμως, ἄλλοτε εἰς τὸν XI αἰῶνα καὶ ἄλλοτε εἰς τὸν XII, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν εἰκονοκλαστικῶν. Πλὴν οὐδεμία τῶν γνωμῶν τούτων εἶναι πειστική, διότι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν δικαιολογεῖται ἐπαρκῶς. Εἰς τὰ φιλολογικὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀρνητῶν ἡμεῖς προτιθέμεθα νὰ ἀντιτάξωμεν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἤδη μνημονευθεῖσαν ἐπιχειρηματολογίαν, ἡ ὁποία πλέον ἀπὸ πολλοῦ εἶναι γνωστή, καὶ μίαν ἀνάλυσιν καθαρῶς φιλολογικήν, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παροραθῇ, ὅπως παρορᾶται, καὶ ἡ ὁποία καθ' ἡμᾶς μόνη δύναται νὰ συμβιβάσῃ τὰς ἀντιρρήσεις. Θὰ στηρίξωμεν δὲ αὐτὴν διὰ νέων ἀποδείξεων.

Ἐν πρώτοις διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἀμφιβολίαν τὴν ὁποίαν γεν-

νᾶ τὸ σημείωμα τοῦ Σουΐδα περὶ τοῦ Γρηγορίου, λέγομεν ὅτι ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Γρηγορίου, τῇ συνταχθείσῃ ὑπὸ ἑνὸς ἱερέως, ὁμωνύμου αὐτῷ, ἔχομεν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Γρηγορίου ὡς ἑνὸς δραματικοῦ συγγραφέως καὶ βλέπομεν νὰ γίνηται μνεία «εὐσεβῶν τραγωδιῶν» [4]) αὐτοῦ, ὡς ἀπαντᾷ τοῦτο καὶ παρὰ τῷ λεξικογράφῳ. Μόνον ὅτι αἱ τραγωδίαι αὐται δὲν εἶναι καθωρισμέναι. Ἐκτὸς τούτου, ἐξετάσαντες προσεκτικῶς τὰ ἔργα τοῦ Γρηγορίου ἀπεκρυσταλλώσαμεν τὴν βεβαιότητα περὶ τῶν προθέσεων τούτου ὡς καὶ περὶ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπραγματοποίησεν οὗτος ταύτας. Μιμεῖται τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, κυρίως διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενὸν, τὸ δημιουργηθὲν διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους του τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Τοποθετεῖται διὰ τοῦτο εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἀπολλιναρίου περιφήμου, τὴν ἐποχὴν ταύτην, εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ ἀρχαίου στίχου. Ὁ Σωζομενὸς μᾶς δίδει σαφῆ περὶ τούτου μαρτυρίαν [5]). Ἀλλὰ μετά τινα καιρόν, ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀπολλιταρίου ὠθεῖ τὸν Γρηγόριον, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ δόγματος τῆς Νικαίας καὶ εἰς ἕνα λυσσώδη ἀγῶνα κατὰ τῶν θεωριῶν τοῦ αἱρετικοῦ, τῶν ὁποίων θεωριῶν αἱ συνέπειαι ἐφαίνοντο αὐτῷ ὀλέθριοι διὰ τὸ ποίμνιόν του. Ἀμφότεροι ἀναλαμβάνουσιν ὡς ἔργον νὰ ἀνατρέψωσι τὴν αὐξανομένην δύναμιν τοῦ αἱρεσιάρχου. Ὁ Βασιλειος στρέφει τὴν προσοχήν του πρὸς τὰς χώρας τοῦ Πόντου, ὁ Γρηγόριος δὲ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν [6]),

[4]) Vitta S. Gregor. Theolog. a Grégorio presbvtero Gracce conscripte; «Πρὸς δὲ τὴν θαυμασίαν τοῦ τυράννου νομοθεσίαν, τὴν προστάτουσαν μὴ δεῖν χριστιανοὺς τὰ ἑλλήνων μυεῖσθαι μαθήματα, ὁρᾶτε τοῦ μακαρίου τὴν σύνεσιν. Χρησάμενος ἡρωϊκοῖς τε και ἰαμβικοῖς καὶ ἐλεγειοις καὶ τριμέτροις καὶ ἑτεροις πολλοῖς χαρακτῆρσι τε, τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας καὶ ἁπάσης συγγραφικῆς ἰδέας —ὀλίγου δεῖν πᾶν εἶδος παιδεύσεως—τοῖς ἰδιοις λόγοις ἀπετυπώσατο, ὑποθέσεις θεοσεβεῖς πανταχοῦ ἐνσκισάμενος, ἢ ἀδετῆς ἔπαινον, ἢ ψυχῆς τε καὶ σώματος κάθαρσιν, ἢ προσευχας, ἢ τὰ τοιαῦτα ἅττα λογογραφήσας ἐμμέτρως» (Migne, E. Π. 35, 265).

[5]) Σωζομενός, I, V, C. 17: «Ὡς Ἰουλιανὸς ἐκώλυε χριστιανοὺς και . . . . . . Βασιλείου του Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολογου καὶ Ἀπολλιταρίου ἀνθισταμένων αὐτῷ, καὶ μεταβαλλόντων τὰ θεῖα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φρασιν καὶ μᾶλλον Ἀπολλιτάριος καὶ Γρηγοριος ὁ Ναζιανζηνὸς ὁ μὲν ῥητορικῶς λίαν γράφων, ὁ δὲ ἡρωΐζων καὶ πάντα ποιητὴν μιμούμενος». (Migne, E. Π. 67, 1269).

[6]) Σωζομενοῦ, ἔνθ. ἀνωτ., στηλ. 1333: «Περὶ συμμαχίας Βασιλειου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου...... καὶ ὡς ἄκροι γενόμενοι ἐπὶ σοφίᾳ, τοῦ ἐν Νικαίᾳ δόγματος ὑπερίσταντο». Στήλ. 1336: «Καὶ Βασίλλειος μὲν τὰς πρὸς τὸν Ποντον περιῶν πόλεις, συνοικίας τε μοναχῶν πολλὰς ἐκεῖσε κατεστήσατο. καὶ τὰ πλήθη διδάσκων, ὁμοίως αὐτῷ φρονεῖν ἔπειθε. Γρηγόριος δὲ Ναζιανζοῦ πόλεως μικρᾶς ἐπισκοπεῖν μετὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα λαχών, ἀλλαχῇ τε τούτου χάριν, καὶ μάλιστα τῇ Κωνσταντινουπόλει συνεχῶς ἐπεδήμει. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τοῦ τῇ δὲ λαοῦ προστατεῖν ἐπετράπη ψήφῳ πολλῶν ἱερέων. Μήτε γὰρ Ἐπισκόπου, μήτε Ἐκκλησίας οὔσης ἐνθάδε, ἐκινδύνευε μηκέτι εἶναι λοιπὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου».

ἔνθα χρησιμοποιῶν τὴν δύναμιν τοῦ θαυμασίου λόγου του, γραπτοῦ ἢ προφορικοῦ, ἐπιτυγχάνει νὰ καταρρίψῃ τὰς θεωρίας τοῦ ἀποστάτου. Ἡ ἐπιστολή του πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Νεκτάριον, ἐν ᾗ ἐκθέτει τὰς βάσεις τῆς δογματικῆς, δι' ἧς προτίθεται νὰ καταπολεμήσῃ τὰς δοξασίας τῶν Ἀπολλιταριστῶν, ἀποκαλεῖ τὴν καλλιτέραν ἔκθεσιν' τὴν περίληψιν, καὶ τρόπον τινὰ τὴν δικαίωσιν τῶν νέων ἐπεισοδίων, τῶν δημιουργηθέντων καὶ τῶν παρουσιαζομένων τεχνικῶς ἐν τῷ δράματί του, τόσον ἐπὶ τοῦ πάθους ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰ. Χριστοῦ. Τὰ ἐπισόδια ταῦτα ἔχουσιν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν νὰ ἀμυνθῶσι τῆς θεωρίας τῆς Ἐνσαρκώσεως, οἵαν ἠθέλησαν νὰ ὁρίσωσιν αὐτὴν οἱ πρῶτοι ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι.

«Τὸ δὲ ἐγκόλπιον ἡμῶν κακόν, Εὐνόμιος, οὐκετι ἀγαπᾷ τὸ ὁποῖον εἶναι... τὸ δὲ πάντων χαλεπότερον ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συμφοραῖς, ἡ τῶν Ἀπολλιταρίων ἐπὶ παρρησίᾳ...... Διαβεβαιοῦται γὰρ μὴ ἐπέκτητον εἶναι τὴν σάρκα καὶ οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προσληφθεῖσαν ἐπὶ μεταστοιχοῦσι τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ' ἀρχῆς ἐν τῷ υἱῷ την σαρκώδη ἐκεινην φύσιν εἶναι......

Ἀλλὰ τὸ πάντων χαλεπότατον, ὅτι αὐτὸν τὸν μονογενῆ Θεόν, τόν κριτὴν τῶν ὄντων, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τὸν καθαιρέτην τοῦ θανάτου, θνητὸν εἶναι κατασκευάζει, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ θεότητι πάθος δέξασθε, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ τριημέρῳ ἐκεινῃ νεκρώσει τοῦ σώματος, καὶ τὴν θεότητα συναπονεκρωθῆναι τῳ σώματι........»[7]

Οὕτω ὁ συγγραφεὺς τοῦ δράματος ἡμῶν ἐπεδίωκε νὰ ἀποδείξῃ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Τριάδος. Εἰς τὰς αἱρετικὰς Ἐκκλησίας, ἀφθόνους τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντέταξε τὸ ἰδιωτικὸν μικρὸν παρεκκλήσιον αὐτοῦ,[8] ἐντὸς τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἕτερον εἰμὴ μόνον «ἡ δύναμις τοῦ λόγου του» ἐπέτυχε νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀγωνιῶσαν ὀρθόδοξον δογματικήν. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἀνέγνωσεν ἐνώπιον τῶν πιστῶν τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἔργων του. Τὸ μικρὸν τοῦτο παρεκκλήσιον ἦτο μᾶλλον τόπος κοινῆς συναθροίσεως παρὰ πραγματικὴ ἐκκλησία. Ἐνταῦθα ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς διὰ νὰ διδάξῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Αἱ ὁμιλίαι καὶ τὰ ἱερὰ ἀναγνώσματα διεδέχοντο ἄλληλα. Ὑποθέτομεν ὅτι καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δράματος ἡμῶν ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ τόπῳ ἐγένετο.

7) Σωζομενοῦ, ἔνθ. ἀνωτ., βιβλ. VI, κεφ. 67, Migne, Ε. Π. 67,136Ϙ κ. ἑξ.

8) Ἔνθ. ἀνωτ. στηλ. 1425: «Ἐκράτουν δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔτι οἱ τοῦ Ἀρείου φρονοῦντες ὧν ἡγεῖτο Δημόφιλος...... Γρηγόριος δὲ ὁ ἐκ Ναζιανζοῦ προΐστατο τὴν ὁμοούσιον Τριάδα δοξαζόντων Ἐκκλησίαζε δὲ ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, παρ' ὁμοδόξων αὐτῷ τε καὶ τοῖς ὁμοίω θρησκεύουσιν εἰς εὐκτήριον οἶκον κατασκευασθεντι. Ἀναστασίαν δὲ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ὀνομάζουσιν, ὡς μὲν φημην, καθότι τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πεπτωκὸς ἤδη ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὴν δύναμιν τῶν ἑτεροδόξων, ἐνθάδε ἀνέστη καὶ ἀνεβίῳ διὰ τῶν Γρηγορίου λόγων».

Εἰς τὸν πρῶτον Στηλιτευτικόν του λόγον κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀπευθυνόμενος εἰς τὸ κοινόν, ἤλεγχε τοὺς ἐθνικούς, διότι ἔκλεισαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, «τῆς κιβδήλου ποιήσεως», ἀλλ' ἀγαλλιᾷ διότι δὲν ἠδυνήθησαν συγχρόνως νὰ «ἐμφράξωσι καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν» 9) Ἦτο σταθερῶς διατεθημένος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ ἀπηγορευμένα ἔργα διὰ νέων. Προβαίνει μάλιστα ὥστε νὰ θέσῃ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀκροατῶν του ἓν ἐκ τῶν ἔργων του, τὸ ὁποῖον φαίνεται, κρατεῖ ἀνὰ χεῖρας: «Εἶναι, λέγει, σύνθεσις, τῆς ὁποίας τὸ θέμα ἐλήφθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς ἱστορίας καὶ ἀπὸ τὰς γνωστὰς πράξεις καὶ μεταξὺ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συναντῶνται καθημερινῶς εἰς τὴν ζωήν».

> «Ἄνδρες ὁμοῦ τε καὶ γυναῖκες, νέοι τε καὶ πρεσβύτεροι, ὅσοι τε εἰς τὸ βῆμα τοῦτο τελεῖτε..... ἀκούσατε λόγον ἀνδρὸς οὐ μετρίως τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένου, ἐκ τε τῶν ὁσημέραι συμβαινόντων καὶ τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν καὶ βίβλων καὶ πράξεων»

Προτρέπει ἀκολούθως τὸ ἀκροατήριόν του νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἔθιμον τῶν ἱερῶν ἑορτῶν, καθ' ὃν τρόπον ἐγνώριζον νὰ διοργανώνωσι τοιαύτας οἱ ἐθνικοὶ καὶ τοῦτο διὰ νὰ πληρώσῃ τὸν ἐχθρὸν μὲ τὸ ἴδιον νόμισμα: «Καὶ πρῶτον μὲν ἀδελφοὶ πανηγυρίσωμεν........» Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Γρηγορίου, Βασίλειος ὁ Καισαρείας, ἐπίσκοπος Καππαδοκίας, ζήσας τὸν 10ον αἰῶνα καὶ γράψας ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰσέρχεται εἰς πολυτίμους λεπτομερείας ἐπὶ τῆς προτροπῆς ταύτης, ἣν ἀπευθύνει ὁ Γρηγόριος πρὸς τοὺς πιστούς, ἵνα παραδεχθῶσι καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πανήγυριν καθὼς καὶ διὰ τὸν σκοπὸν τῶν ποιητικῶν ἀνταγωνισμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἐπ' αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἔργων, ἅτινα αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνέγραφε. Ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἦτο ἄλλος παρὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν δικέφαλον ὕδραν, τὴν ἀντιχριστιανικὴν καὶ ἀντορθόδοξον, ἥτις ἠπείλει τὸ ποίμνιόν του κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

(Ἕπεται συνέχεια).

9) Migne E. Π. 35, 701: Oratio contra Julian· «Οὔτε ἔτι πανηγυρίσωσι καθ' ὑμῶν, νόμῳ τῆς κιβδήλου ποιήσεως ἀποκλείσαντες, ὡς ὁμοῦ τούτῳ, καὶ τὰς γλώσσας ἡμῶν ἐκφράξαντες.»

ΕΠΟΨΕΙΣ ΗΘΙΚΑΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Ἡ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΟΡΙΖΕΤΑΙ ὡς ἡ ζῶσα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου σχέσις καὶ κοινωνία. Αὕτη παγιοῦται καὶ προάγεται ἐν τῷ Χριστιανισμῷ διὰ τῶν μυστηρίων, τῶν θεοσυστάτων, δηλονότι, ἐκείνων τελετῶν, αἵτινες συμβολίζουσιν ἅμα καὶ μεταδίδουσι τὴν θείαν χάριν. «Καλεῖται δὲ μυστήριον —λέγει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος— ὅτι οὐχ ἅπερ ὁρῶμεν πιστεύομεν, ἀλλ' ἕτερα ὁρῶμεν καὶ ἕτερα πιστεύομεν». [1] Ὁρατὸν λοιπὸν καὶ ἀόρατον, σύμβολον καὶ πρᾶγμα, εἰς ἑνότητα συνηρμοσμένα, συνιστῶσι τὴν οὐσίαν τοῦ μυστηρίου. Βεβαίως ὁ Δημιουργὸς τῶν πάντων, ὁ τὰ πάντα δυνάμενος Θεός, δύναται νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τὸ πλάσμα Του καὶ κατὰ τρόπον ὅλως ἀόρατον καὶ πνευματικόν, δι' ἐλλάμψεων ἐσωτερικῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ κανονικῇ πορείᾳ τῆς ἠθικῆς ζωῆς εὐδοκεῖ νὰ μετέρχηται μέσα, οὕτως εἰπεῖν, ἀνθρώπινα, οἰκεῖα καὶ σύμμετρα πρὸς τὴν πεπερασμένην ἡμῶν φύσιν. Πῶς ἀναγόμεθα εἰς τὴν θεωρίαν τῶν πνευματικῶν; Διὰ τῶν αἰσθητῶν. Πῶς ἀποκτῶμεν τὴν γνῶσιν; Διὰ τοῦ φαινομένου καὶ τῆς εἰκόνος. Εἰκόνας λοιπὸν καὶ φαινόμενα καὶ ἀναλογίας θὰ χρησιμοποιήσῃ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἄνθρωπον κοινωνίᾳ Του, διὰ νὰ τὸν βεβαιώσῃ περὶ τῶν ὑπερφυῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γηΐνην κλίμακα θὰ στήσῃ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις ἡμῶν. Τὸ ὕδωρ καθαρίζει τὸ σῶμα. Καὶ τὸ μυστικὸν λουτρὸν τοῦ βαπτίσματος καθαίρει τὴν ψυχήν. Ὁ «ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει». Καὶ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς τρέφει καὶ ζωοποιεῖ τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν. Φάρμακον τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας εἶνε ἡ χάρις. Ἀλλ' ἐὰν τὸ φάρμακον τοῦτο προσεφέρετο ἄνευ τοῦ ὁρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ περικαλύμματος, κατὰ τρόπον, δηλαδή, ὅλως μυστικόν, ἡ καρδία ἡμῶν, αἰχμάλωτος τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, δὲν θὰ τὸ ἐδέχετο εὐχαρίστως. Ἐνταῦθεν προκύπτει ἡ ἀναγκαιότης τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ὁρατοῦ ἢ φυσικοῦ μέρους ἐν τοῖς μυστηρίοις.

Δικαιοῦται ἆρά γε θεωρητικῶς ἡ τοιαύτη σύνδεσις τοῦ ἀοράτου καὶ τοῦ ὁρατοῦ; Βεβαίως. Διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς στενῆς συναφείας πνεύματος καὶ ὕλης, φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, ἥτις διήκει δι' ὅλου τοῦ Χριστιανισμοῦ [2]. Ταύτης ζῶσαν παράστασιν εὑρίσκομεν ἐν τῇ διττῇ συστάσει τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε κακοδοξία μανιχαϊκὴ τὸ φρονεῖν, ὅτι τὸ φυσικὸν καὶ αἰσθητόν, ὡς φύσει ἀκάθαρτον καὶ κακόν, δὲν δύναται νὰ συνδεθῇ πρὸς τὰ πνευματικά. Εἶνε ὡσαύτως πλάνη διαρχικὴ καὶ πνευματοκρατικὴ τὸ

---

[1] Χρυσόστ. Ὁμιλ. 7 εἰς τὴν 1 Κορ.

[2] Δογματ. Χ. Ἀνδρούτσου σελ. 201.

κατὰ τοὺς προτεστάντας νομίζειν, ὅτι μεταξὺ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ «χάσμα μέγα ἐστήρικται», καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ κοινωνῇ τῶν θείων δωρεῶν κατὰ τρόπον μυστικὸν καὶ ἀόρατον. Τοὐναντίον, ἐν τῇ ὑγιεῖ μορφῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ αἰσθητὸν δύναται νὰ ἀνυψωθῇ εἰς σύμβολον ἅμα καὶ φορέα πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως. 3) Οὕτω τὰ μυστήρια, εἰκονίζοντα ἅμα καὶ φέροντα τὴν Χάριν, εἶνε προσιτὰ εἰς πάντας καὶ εἰς πάντας δραστικά. «Σύγκειται δὲ τὰ μυστήρια ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυοῦς, ὁμολογοῦμεν δὲ αὐτὰ εἶναι ὄργανα δραστικὰ τοῖς μυουμένοις χάριτος, ἐξ ἀνάγκης», ἀποφαίνεται ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ του ὁ θεολογικώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος.

Εἰς ἑπτὰ συναριθμοῦνται. Διατί; Τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ ἄδηλα καὶ κρύφια τῆς θείας σοφίας. «Κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ διάταξιν καὶ τὴν τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν, ἑπτὰ εἶνε τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια», ἀποφαίνεται ἡ ἐν Κων πόλει σεβασμία σύνοδος τοῦ 1638. Τοσαῦτα ἀναφέρει καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος κατὰ τὸν ΙΓ΄. αἰῶνα ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Λυών, ὡς καὶ ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ζήσας μοναχὸς Ἰώβ. Τοσαῦτα ἀποδέχεται καὶ ἡ Δυτικὴ καὶ δὴ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ε΄. αἰῶνα ἀποσχισθεῖσα τῆς Ὀρθοδόξου ἀρχαιοπρεπὴς Ἐκκλησία τῶν Ἀρμενίων, σοβαρὸς καὶ ἐν τούτῳ μάρτυς τῆς Παραδόσεως. Ἀλλ' ἐὰν θεωρητικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀδυνατοῦμεν νὰ εὕρωμεν τὴν δικαίωσιν τοῦ ἑπταρίθμου, ἐννοοῦμεν ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι τοσαῦτα ὄντα τὰ μυστήρια ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς πολλαπλᾶς σχέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ καλύπτουσι τὰς ἀνάγκας τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς. Οὕτω, τὸ Βάπτισμα ἀναγεννᾷ ἐν Χριστῷ, δωρεῖται τὰ δῶρα τῆς υἱοθεσίας καὶ προκαταβάλλει τὰς ἀφορμὰς τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ἠθικῆς ζωῆς. Τὸ Χρῖσμα προαλείφει τὸν ἀναγεννηθέντα ἄνθρωπον εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς. Ἡ Εὐχαριστία τρέφει καὶ ζωογονεῖ τὴν πνευματικὴν ζωήν. Ἡ Μετάνοια νεουργεῖ τὸν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ φθειρόμενον ἄνθρωπον καὶ κρατύνει εἰς τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα. Ἡ Ἱερωσύνη συγκροτεῖ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἐγκαθιστῶσα ποιμένας καὶ διδασκάλους «εἰς ἔργον διακονίας, εἰς καταρτισμὸν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ» 4) Ὁ Γάμος εὐλογεῖ τὴν διαιώνισιν τοῦ γένους καὶ καθαγιάζει τὸν πυρῆνα τῆς κοινωνίας, τὴν οἰκογένειαν. Τὸ Εὐχέλαιον τέλος, δυνατὸν μὲν νὰ ἀποβῇ καὶ σωματικῶν ἀρρωστημάτων ἰατρεῖον, ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ, πάντοτε δὲ εἶναι ἀφέσεως παρεκτικὸν εἰς τοὺς εἰλικρινῶς μετανοήσαντας. Εἶναι λοιπὸν τὰ μυστήρια ἡ ἑπτάφωτος λυχνία, ἡ φωτίζουσα καὶ κατευθύνουσα τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν ἡμῶν βίον. Φέρουσι τά-

3) Αὐτόθι σελ. 292.

4) Ἐφεσ. 4, 12.

ξιν καὶ εὐρυθμίαν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ εἶναι σωτηρίας πρόξενα εἰς τοὺς μετόχους. Διότι ἅπτονται τῶν μυχιαιτάτων δεδομένων τῆς ζωῆς, καθιστῶσιν ἐνεργὰ τὰ ἐσώτατα ἐλατήρια καὶ διεγείρουσι τὰς μᾶλλον ἀξιολογικὰς ῥοπὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Πῶς δικαιολογεῖται ἡ τοιαύτη ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ; Ὡς ἐκ τῆς ἡμετέρας ἠθικῆς ἀνεπαρκείας. Μόνη ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχία δύναται νὰ μετατρέψῃ εἰς νίκην τὴν ἄνισον πάλην πρὸς «τὴν ἐν ἡμῖν οἰκοῦσαν ἁμαρτίαν». Ἡ ἁμαρτία! Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἀνακαλύψεώς της. Πόσα δόγματα στηρίζει, πόσας ἀληθείας διαφωτίζει, πόσα φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐπεξηγεῖ! Πόσον δὲ βαθεῖα γίνεται ἐντεῦθεν ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ, πόσον ἀνθρωπικὴ καὶ εὐσυμπάθητος, πόσον συγγνωμονικὴ καὶ ἁγιαστική! «Ὁ ῥύπος τῶν παλαιῶν θρησκευμάτων, ὁ ἐξωτερικῶς προσγινόμενος καὶ μηχανικῶς ἀπαλειφόμενος, πρέπει νὰ διακρίνηται καλῶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, λέγει σύγχρονος θρησκειολόγος, ὁ Brillant. Ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ἡ ἁμαρτία εἶναι ἠθικὴ κατάστασις ἀπὸ τῆς παραβάσεως τοῦ γενάρχου κατιοῦσα, χαρακτηρίζεται δὲ ὡς καταπάτησις τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὡς ὕβρις κατὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ, ὡς αὐθάδης ἀπάντησις πρὸς ἐκκλήσεις τῆς θείας Ἀγάπης· ἀλλ' ἐνοχοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον μόνον ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ βούλησις συνεπινεύσῃ εἰς τὴν πρᾶξιν. Καὶ ὅμως εὑρέθησαν ἱστορικοὶ ἀξιώσαντες, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἁμαρτίας, ἐν τῇ ἠθικῇ ταύτῃ ἐννοίᾳ, εἶναι ἀπότοκος τοῦ ῥύπου τῶν ἀρχαίων θρησκευμάτων! Πολὺ ἀμφιβάλλω ἐὰν οἷος δήτις μηχανισμός, ἰδίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς θρησκείας, ἠδυνήθη ποτὲ νὰ παραγάγῃ ἐκ μιᾶς πρωτογόνου ἰδέας μίαν ἀντίθετον δοξασίαν». Λόγοι ἀξιοπρόσεκτοι διὰ τοὺς ἐπιπολαίως ἐρευνῶντας τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, λόγοι ἱκανοὶ νὰ ἀποδείξωσι ξηρὰς καὶ ἀνύδρους πάσας ἐκείνας τὰς πολυθρυλήτους «πηγάς», ἀφ' ὧν προκατειλημμένοι ἐπιστήμονες ἐφαντάσθησαν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἠρύσθη τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ ἔργον του.

Τὰ μυστήρια εἶναι ὁ ἀγωγός, δι' οὗ κατερχομένη ἡ Χάρις ἐπὶ τὸν ἁμαρτωλὸν καθαίρει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἁγιάζει καὶ ἀναδεικνύει τέκνον τοῦ Θεοῦ. Διττὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐνέργειά των. Ἀρνητικὴ καὶ θετική. Κάθαρσις καὶ εὐτρεπισμός. Ἐκχέρσωσις καὶ σπορά. Ἐκρίζωσις τῶν ζιζανίων καὶ συγκομιδὴ τοῦ σίτου. Παρὰ τοῦ Θεοῦ προερχόμενα, φέρουσι τὸ δέος τῆς παρουσίας Του καὶ τὴν παρρησίαν τῆς συγγνώμης Του. Ἀπὸ τοῦ φόβου κατάρχονται καὶ δι' ἀγάπης περαίνονται. Ὁ βεβηλῶν διὰ τῆς ἀναξιότητός του τὸ Κυριακὸν δεῖπνον, τὸ ἴδιον αὑτοῦ κατάκριμα ἐσθίει καὶ πίνει. 5) Ἀλλ' ὁ κοινωνῶν μετὰ πίστεως, καθίσταται ἄξιος τῆς θείας ἀγάπης καὶ γίνεται κληρονόμος ζωῆς αἰωνίου. Ὡς ἐκ τῶν αἰσθητῶν μέ-

5) 1 Κορ. 11, 29.

σων τῆς ἐνεργείας των ἐπικάμπτονται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, διὰ νὰ φέρωσιν αὐτὴν εἰς συνάντησιν τοῦ Θεοῦ. Βεβαίως ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ παρουσία Του εἶναι ἀπρόσιτος εἰς τὴν πεπερασμένην ἡμῶν φύσιν, φαίνεται ὡς μὴ ὑπάρχων. Ὅταν προσευχώμεθα, θὰ ἠθέλομεν νὰ βλέπωμεν τὸν πρὸς Ὅν ἀπευθυνόμεθα, νὰ Τὸν αἰσθανθῶμεν ἐγγὺς ἡμῶν ὄντα, ὡς τὸν φίλον μεθ' οὗ συνομιλοῦμεν ἐνώπιοι ἐνωπίῳ, θὰ ἠθέλομεν τοὐλάχιστον νὰ γνωρίζωμεν ποῦ νὰ προσανατολίσωμεν τὴν προσοχήν. Τὰ μυστήρια ἀναπληροῦσι τὴν ἀνάγκην ταύτην.

Ἀμάρτυρος ἀπὸ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως εἶναι ἡ παρά τισι γινομένη διάκρισις τῶν μυστηρίων εἰς ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀμέσως ἱδρυθέντα, ὡς τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ εἰς τὰ παρὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθέντα, ὡς τὰ λοιπά. Εἶναι δὲ καὶ περιττή. Διότι καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει δὲν μειοῦται τὸ κῦρος των Η Ἐκκλησία γνωρίζει ὅτι οἱ Ἀπόστολοι διέταξαν πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐν ὀνόματι καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐκδέχεται καὶ τὰ ἑπτὰ μυστήρια, ὡς ἰσοδυνάμους καὶ ἰσοκύρους ἐνδείξεις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Θείαν λοιπὸν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν σύστασιν τὰ μυστήρια, καὶ διὰ μέσων εἰς πάντας γνωρίμων περαινόμενα ἀποβαίνουσι προσφυὴς παράστασις τοῦ ἀπαραστάτου, πρόσφορος ἔκφρασις τοῦ ἀνεκφράστου. Φέρουσι τὸ συναμφότερον, τὸ σύμβολον καὶ τὸ πρᾶγμα. Ἀδύνατος διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀλυσιτελὴς θὰ ἦτο ἡ πρόσληψις ἑκάστου χωριστά. Ἡ μὲν ἄμεσος λάμψις τοῦ ὄντως Ὄντος θὰ ἦτο ἀφόρητος εἰς τὴν ἀσθενῆ ἡμῶν αἴσθησιν, τὸ δὲ σύμβολον, μόνον, δὲν θὰ ἐπήρκει νὰ πληρώσῃ τὸ κενὸν τῆς καρδίας. Τὰ μυστήρια, ἐν τῇ ἀντινομίᾳ των, συμβιβάζουσι τὴν δυσκολίαν. Εἶναι εἰκόνες ἅμα καὶ πράγματα· « Ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς θείαν δύναμιν ἐγκεκαλυμμένην», κατὰ τὸν πολὺν Φιλαδελφείας Γαβριήλ. [6]) Εἰκονίζουσιν ὅπερ ἐνεργοῦσιν. Ἐνεργοῦσιν ὅπερ εἰκονίζουσιν. Ἀναβιβάζουσι τὴν ἀσθενῆ ἡμῶν ἱκανότητα τοῦ ἀγαπᾶν μέχρι τοῦ ὕψους τῆς θείας Ἀγάπης, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ τὴν καταπονήσωσιν. Ἐξαίρουσι τὴν μικρὰν ἡμῶν γνωστικὴν δύναμιν μέχρι τῆς θείας Σοφίας, χωρὶς νὰ τὴν ἐκτρέψωσι « τοῦ οἰκείου ὅρου τε καὶ λόγου ». Ποία ἄλλη πρόνοια θὰ ἀνταπεκρίνετο γενναιότερον καὶ στοργικώτερον πρὸς τὴν ἐν ἡμῖν ἀκατάσχετον δίψαν τοῦ αἰωνίου ;

Πηγάζοντα ἀεννάως ἐκ Πηγῆς ἀειζώου, «τοῦ ὕδατος τοῦ ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον [7]), ἁγιάζουσι τοὺς μετέχοντας, ὄχι μόνον διὰ τῆς «ἐγκεκαλυμμένης δυνάμεως», ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ Προτύπου καὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλουσι κατὰ τὸν προσφορώτερον

[6]) Δογμ. Χ. Ἀνδρούτσου σελ. 298.
[7]) Ἰω. 4, 14.

τρόπον. Πῶς νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τις τὰ ἴχνη Ἐκείνου, ὅστις ἐγκατέσπειρε τόσην ἀγαθότητα εἰς τὸν δρόμον Του, τόσην εἰρήνην καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀπολύτρωσιν; Διατὶ δὲ νὰ μὴ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους ὡς ἴσους καὶ ἀδελφοὺς ὅσοι ἀπολούονται ἐν τῇ αὐτῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐσθίουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἄρτου καὶ πίνουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου; Τὰ μυστήρια ἀναπληροῦσι τὰς ἡμετέρας ἀνεπαρκείας.

Καθὼς εἶναι ἀδύνατον καὶ ὁ ἠθικώτερος τῶν φυσικῶν ἀνθρώπων νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἄξιον σωτηρίας, «ἐὰν μὴ γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος», [8]) ἐὰν μὴ κληθῇ ἄνωθεν, οὕτω καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἁγιασμοῦ ὁ ἀναγεγεννημένος ἄνθρωπος χρῄζει τῆς θείας χάριτος. Οὔτε ἡ σοφωτέρα πεῖρα, οὔτε ἡ βαθυτέρα συντριβή, οὔτε ἡ θερμοτέρα ἀγάπη θὰ ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἡμαρτημένων, ἐὰν μὴ προσήρχετο ὁ Θεὸς ἐν τοῖς μυστηρίοις αὐτεπάγγελτος βοηθός. Μόνη ἡ μακροθυμία Του δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀνίατον πτωχείαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀσθενεῖς εἴμεθα· καὶ ἰδοὺ τὸ φάρμακον εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν. Ὀδυνώμεθα ἐν τῇ δίψῃ τοῦ ἀπείρου· καὶ τὸ ἄπειρον ἐπιψαύει τὴν πεπερασμένην ἡμῶν φύσιν. Τὸν θάνατον πτοούμεθα· καὶ ὁ θάνατος διανοίγει πρὸ ἡμῶν τὴν τέως κεκλεισμένην πύλην τῆς ἀθανασίας. Πόσον μετεβλήθησαν τὰ πράγματα! Ὁ Θεὸς δὲν κυβερνᾷ τὸν κόσμον, ὡς τὸ πάλαι, διὰ μέσων ἀποκρύφων καὶ τυραννικῶν. Δὲν εἶναι πλέον ὁ βλοσυρὸς Κύριος, ὁ Θεὸς τῶν ἐκδικήσεων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα προφερόμενον ἐνεποίει φρίκην, τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ πρόσωπον ἐνατένισις προὐκάλει τὸν θάνατον. Εἶναι ὁ Πατήρ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐρχόμεθα διὰ τοῦ Υἱοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν τὸν ἁγιασμὸν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Εἰς τὰς ἐμφανίσεις Του δὲν περιβάλλεται πλέον τὰ νέφη τοῦ Σινᾶ ἢ τὴν φλόγα τῆς Βάτου, ἀλλὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον φίλου ἀγαπῶντος καὶ ἀγαπωμένου. Ὁ λόγος Του δὲν ἔχει, ὡς ἄλλοτε, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον τόνον τῆς βροντῆς, ἀλλὰ τὸν ἦχον αὔρας λεπτῆς. Ἡ ἀγαθοποιὸς δύναμις τῆς δεξιᾶς Του εἰς πάντας εἶναι ἀντιληπτὴ καὶ αἰσθηταὶ αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης Του. Δὲν ἀπαιτεῖ κόπους ὑπερτέρους τῆς ἀνθρωπίνης ἀντοχῆς. Προσμετρεῖται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν. Ὁ Νόμος τῶν αὐστηρῶν διατάξεων καὶ τῶν σκληρῶν κυρώσεων παρεχώρησε τὴν θέσιν του εἰς τὴν Χάριν.

Τῆς δὲ Χάριτος ταμιοῦχος κατεστάθη θεόθεν ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὄργανον τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος. Ἄρα ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ φυλάσσονται καὶ τελειοῦνται καὶ κανονικῶς μεταδίδονται τὰ τὴν ἀπολυτρωτικὴν χάριν φέροντα μυστήρια. Εἶναι οἱ ἄσυλοι θησαυροί της, ἀνεκτίμητοι θησαυροὶ θείας ἀγάπης, δι' ὧν ἐξαγορά-

---

[8]) Ἰω. 3,5.

ζεται ἡ ἠθικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν. Δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε ὑπῆρξαν μυστήρια ἔξω τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ μὲν διαμαρτυρόμενοι ἀπεξένωσαν ἑαυτοὺς τοῦ πατρίου θησαυροῦ, ἀφ' ὅτου ὑπεβίβασαν τὰ μυστήρια εἰς ψιλὰ «σημεῖα ἢ σύμβολα ἢ ἐχέγγυα τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ». Αἱ δὲ τελεταὶ τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ Ὀρφέως, τῆς Ἴσιδος, τοῦ Μίθρα, καταχρηστικῶς καλοῦνται μυστήρια, διότι δὲν ἦσαν ὅ,τι διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖ ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Ἦσαν ἡ ὑποστάθμη ἀγροτικῶν ἑορτῶν, παραφθαρεῖσα μάλιστα ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου, καὶ πρόσχημα ἐπιδείξεως τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου, ἢ ἀπόκρυφοι τελεταὶ γοητείας, ἄνευ ἐσωτερικότητος. Ὅλως ἐλλείπουσιν ἀπὸ τούτων τὰ δύο ἠθικὰ στοιχεῖα τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων, ἡ ἁμαρτία δηλονότι ὡς ὕβρις κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπὸ ταύτης μέχρι θυσίας διεγειρομένη καὶ διεγείρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο ἐλατήριον τῶν πνευματικῶν ἀνυψώσεων καὶ τελειοποιήσεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Γνωρίζομεν δὲ καὶ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν διανόησιν ἡ θυσιαζομένη ἀγάπη προσέπιπτεν ὡς ἀφόρητος παράκρουσις καὶ θλιβερὰ «μωρία». 9) Οὔτε δὲ καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἡμιαγρίοις ἀνευρεθεῖσα «μύησις» δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόδρομος ἢ συγγενὴς τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων. Διότι στερεῖται πραγματικότητος. Δὲν εἶναι Κοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ ἢ μετάδοσις δωρεῶν οὐρανίων, ἀλλ' ἀνάμειγμα φόβου καὶ δεισιδαιμονίας καὶ σύστημα μεταλήψεως φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἱκανοτήτων διὰ μαγικῶν μεθοδειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ἡ κατασκευὴ ὁμοιωμάτων τῶν ζώων ἐκείνων, τῶν ὁποίων θαυμάζεται αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ ἱκανότης. Ἡ ἐκδοχὴ τῆς μυήσεως ὡς πρωτογόνου μορφῆς τῶν μυστηρίων θὰ ἦτο ὑπερβολὴ προκαταλήψεως καὶ κατάφωρος σύγχυσις τῶν φύσει ἀσυγχύτων, τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος.

Τὰ χριστιανικὰ μυστήρια δὲν τελοῦνται διὰ τοὺς ὀλίγους, τοὺς «μεμυημένους», οὐδὲ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀλλ' ἐν πλήρει φωτὶ καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ δὲ ἱερουργία των, ἀνάπλεως ὅλη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς ἀνορθώσεως, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Παρὰ τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος, σημαίνοντος τὸ ἀποκεκρυμμένον, τὸ μυστηριῶδες, (ἐκ τοῦ μύω=κλείω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ τὸ στόμα, τὰ ὄργανα δηλαδὴ τῆς μεταδόσεως), οὐδὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα τὸ κρυπτόν, ὅπερ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ φανερόν, ὡς ἐν τοῖς παλαιοῖς μυστηρίοις, οὔτε θεότης δυσμενής, ὑπὸ ζόφου καλυπτομένη. Ὑπάρχει μόνον ἡ ἀσθένεια τῆς αἰσθήσεως ἡ παρεμποδίζουσα ἡμᾶς νὰ ἴδωμεν ὀφθαλμοφανῶς τὸν Πατέρα ἐρχόμενον εἰς συνάντησιν ἡμῶν. Μόνον τὰ χριστιανικὰ μυστήρια ἐνεργοῦσιν ὁμαλῶς καὶ συνδέουσι Θεὸν καὶ ἄνθρωπον

9) 1 Κορ. 1, 24.

εἰς ἀληθῆ κοινωνίαν. Διότι ἐμπεριέχουσι τὰς προϋποθέσεις τῆς ὑπερφυοῦς ἐνεργείας, ἤτοι σύμμετρον μετοχὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων παρὰ τῷ πιστῷ, δύναμιν μεταδόσεως ἐν τῷ ὀργάνῳ, παρὰ δὲ τῷ Θεῷ τὴν θέλησιν τοῦ νὰ κοινωνήσῃ πρὸς ἡμᾶς, κατὰ τρόπον σύμμορφον πρὸς τὴν διττὴν ἡμῶν σύστασιν, διὰ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Μόνον τὰ χριστιανικὰ μυστήρια συνάπτουσι τοὺς δύο τούτους διαφόρους ὅρους ἀλαθήτως καὶ ἀδιαλύτως.

Ὁπόση δὲ ἐκδηλοῦται καὶ ἐνταῦθα ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ! Ἡ ἠθικὴ ἀτέλεια τοῦ λειτουργοῦ δὲν παρακωλύει τὸ παράπαν τὴν θεϊκὴν παρουσίαν. Τοσαύτη εἶναι ἡ θέλησίς Του νὰ κοινωνήσῃ πρὸς ἡμᾶς! Ἀπαραίτητος ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς διὰ τὴν ἱερουργίαν. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἀξία του ἐπαυξάνει οὔτε ἡ ἀπαξία του μειώνει τῶν μυστηρίων τὸ κῦρος. «Μὴ φυλοκρίνει (δηλ. μὴ ἐξέταζε) τὰς ἀξίας τῶν σὲ καθαιρόντων — διδάσκει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος—. Κἂν τῇ πολιτείᾳ προσέχῃ (ὁ λειτουργός), ἀλλ' ἥ γε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση· καὶ τελειοποιός σου πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος». 10) Ἀρκετὸν εἶναι ὅτι οὗτος ἐνεργεῖ ἐν ἐπιγνώσει καὶ μετ' ἐλευθέρας γνώμης, συμμορφούμενος πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικῶς καθιερωμένους τύπους. Διότι τελετάρχης τῶν μυστηρίων εἶναι αὐτὸς ὁ θεῖος Ἱδρυτής των, ὁ δὲ λειτουργὸς εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος ἅμα καὶ τὸ ὄργανον Ἐκείνου. «Καὶ ὑπὸ ἀναξίων εἴωθεν ἐνεργεῖν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τοῦ βαπτίσματος ἡ χάρις παρὰ τοῦ βίου τοῦ ἱερέως παραβλάπτεται — παρατηρεῖ ἕτερος φωστὴρ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος—. Οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί, κἀκεῖνος ἐστὶν ἡμᾶς ὁ μυσταγωγῶν». 11) Ὁ δὲ λειτουργὸς ὑπουργεῖ εἰς τὰ μυστήρια, οἱονεὶ κρυπτόμενος ὑπ' αὐτὰ καὶ τὴν ἐνέργειάν των ἐπαφίνων εἰς τὸν Θεόν. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἱερέως ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν μυστηρίων συνᾴδει καὶ ἡ κατὰ τρίτον πρόσωπον ἢ ἐν τύπῳ παθητικῷ ἀπαγγελία τῶν δωρεῶν τῆς χάριτος εἰς τὰ μυστήρια ἕκαστα (βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ἢ χρίεται, ἡ θεία χάρις προχειρίζεται κ. τ. λ. οὐχὶ δὲ ἐγὼ σὲ βαπτίζω κ. τ. λ. ὡς ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος εἴθισται νὰ λέγηται ἐν τῇ Δύσει). Ὀλίγη ὕλη ἀπαιτεῖται, ὀλίγαι πράξεις, μία εὐλογία, διὰ νὰ τελειωθῇ τὸ μυστήριον καὶ νὰ ἀποβῇ ὑπερφυοῦς δυνάμεως μεταδοτικὸν «ἐξ ἀνάγκης», καθ' ἑαυτὸ δηλαδὴ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἠθικῆς ποιότητος τοῦ τελοῦντος. Καθόσον δὲ ἡ ἀκολουθία τῶν πράξεων καὶ τῶν λόγων δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς μαγικὸν ὄργανον μηχανικῶς μεταβιβάζον τὴν χάριν, ἀλλ' εἶναι ἔκφρασις καὶ παράστασις τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς δυ-

---

10) Γρηγ. Ναζιανζηνοῦ Λόγ. 41, 26.

11) Χρυσοστόμου ὁμιλία εἰς τὴν 1 Κορινθίους.

νάμεως καὶ ἐνεργείας τῶν μυστηρίων, δύναται αὕτη νὰ εὐρυνθῇ ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον, ὡς πράγματι καὶ ηὐρύνθη ἡ ἀρχικῶς ἁπλῆ ἱερουργία τῶν μυστηρίων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ αὐξηθῇ ἐντεῦθεν τὸ κῦρος των.

Χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τοῦ πληρώματος τούτου τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν. Ἡ Παλαιὰ στερεῖται τῶν μέσων τούτων τοῦ ἁγιασμοῦ. Διότι «ἡ Χάρις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο». 12) Προτυπωτικὴ ἐν τῷ συνόλῳ της, δὲν εἶχε μυστήρια, ἀλλὰ τελετουργίας προϋπογραφούσας τὰ μυστήρια. Τὴν δύναμίν των ἀρύονται ἀπὸ γεγονότος ἱστορικοῦ καὶ μεγαλειώδους εἰς αἴτια καὶ ἀποτελέσματα, τοῦ θείου Πάθους. Τοῦτο εἶναι τὸ καθαῖρον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἡ πηγὴ ἡ βρύουσα τὴν χάριν. Κατὰ τὸν ἱ. Εἰρηναῖον «ἐὰν μὴ ἔπασχεν (ὁ Χριστός), οὐδεμία αὐτῷ χάρις». Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, τὰ μυστήρια καὶ ἡ ὅλη χριστιανικὴ λατρεία τὴν δύναμίν των ἀρύονται ἀπὸ τοῦ παθόντος Θεανθρώπου. Ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Μεθόδιος, ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος διδάσκουσιν ὅτι τὰ μυστήρια καὶ ἡ Ἐκκλησία προῆλθον ἐκ τῆς τρωθείσης πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος. Ἀξιοσημείωτον ἰδίᾳ εἶναι τὸ τοῦ Χρυσορρήμονος· «ἐξῆλθεν ὕδωρ καὶ αἷμα.... καὶ ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι. Ἐντεῦθεν ἀρχὴν λαμβάνει τὰ μυστήρια». 13) Ἀπὸ τοῦ σταυρικοῦ λοιπὸν θανάτου ἀξιοποιοῦνται. Αἱ ἀξιομισθίαι τοῦ πάσχοντος Χριστοῦ εἶναι αἱ ἐξαλείφουσαι τὰς κηλῖδας τῆς ἁμαρτίας ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ τὴν χάριν προχέουσαι. Εἶναι ἄρα τὰ μυστήρια αἱ πολλαπλαῖ ἐκδηλώσεις τῆς ἀπολυτρωτικῆς τοῦ Σωτῆρος δυνάμεως, τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων εἶναι παρὼν καὶ ἐνεργὴς ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Οὐρανόθεν ἐκπορεύονται, ἀλλ' ἀναδίδουσι τοὺς παλμοὺς καὶ τὰς συγκινήσεις τῆς γῆς· Ἀντανακλῶσι τοὺς ἀνθρωπίνους πόθους, τὰς τύψεις, τὴν ἀνήσυχον ἀνάμνησιν ἡμερῶν ἀρχαίων, ὅτε εὐθήρατον ἦτο τὸ ἰδεῶδες. Ἡ ἐνέργειά των θεία τὴν ἀρχήν, ἔχει καί τι τὸ ἀνθρώπινον. Μήπως ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ὡς ἄνθρωπος δὲν ὑπέστη «τὸ πάθημα τοῦ θανάτου» 14), ἐξ οὗ ἀνέβλυσεν ἡ Χάρις; Πράγματι, αἱ ἀξιομισθίαι Του εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῆς μέχρι θανάτου ὑπακοῆς, τὴν ὁποίαν καὶ μεταβιβάζει εἰς τοὺς κατὰ σάρκα ἀδελφούς, αὐτός, ὡς Θεός, μὴ ἐπιδεόμενός τινος. Ἀφοῦ δὲ «σχήματι εὑρέθη ὡς ἄνθρωπος», 15) διὰ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, διατὶ νὰ μὴ δώσῃ σχῆμα καὶ μορφὴν αἰσθητὴν εἰς τὴν ἁγιάζουσαν καὶ δικαιοῦσαν Χάριν; Οὔτε ὕδατος ἔχει ἀνάγκην, οὔτε ἐλαίου, οὔτε ἄρτου καὶ οἴνου, οὔτε τοῦ λόγου, διὰ

12) Ἰω. 1, 47.

13) Περὶ τῶν Πατερικῶν τούτων μαρτυριῶν ἔπιθι Δογμ. Ἀνδρούτσου σελ. 293

14) Ἑβρ. 2,9.

15) Φιλιππ. 2,8.

νὰ καθαρίσῃ ἡμᾶς καὶ ἁγιάσῃ καὶ ἐκθρέψῃ. Θὰ ἤρκει πρὸς τοῦτο μόνη ἡ δύναμις τῆς θελήσεώς Του. Ἀλλ' ἐννοεῖ ἀναμφιβόλως νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ὑπερφυᾶ θεραπείαν καὶ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα. Ἐπιθυμεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ, οὐχὶ δὲ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν. Καὶ προσαρμόζει τὴν ἐνέργειάν Του πρὸς τὴν ἡμετέραν σμικρότητα. Διὰ νὰ καταστήσῃ αἰσθητὴν «τὴν πολλὴν ἀγάπην, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς», 16) θύεται ἐπί τοῦ σταυροῦ. Ὑπάρχει πράγματι «μείζων ταύτης ἀγάπη, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπερ τῶν φίλων αὐτοῦ;» 17) Λαμβάνει τὴν μορφὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, διὰ νὰ γίνῃ πραγματικὴ βρῶσις καὶ πόσις. Διὰ νὰ κάμῃ αἰσθητότερον τὸν ἐσωτερικὸν καθαρισμόν, μεταχειρίζεται τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας. Χρίει τὸν νεόφυτον δι' ἐλαίου ἡγιασμένου, διὰ νὰ ἐπιθέσῃ ἁπτὴν καὶ ἀνεξίτηλον τὴν βεβαίωσιν, τὴν «σφραγῖδα δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου». Πρίν συγχωρήσῃ, εὐδοκεῖ, ψυχολογικώτατα, νὰ ἀκούσῃ μετὰ πατρικῆς εὐμενείας τὰ ἡμαρτημένα, νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν βεβαρυμένην ψυχὴν διὰ τῆς ἐξαγορεύσεως. Τὸ αἰώνιον γίνεται ἔγχρονον, τὸ ἄϋλον ἁπτόν, το ὑπὲρ αἴσθησιν αἰθητόν, διὰ να καταστῇ προσληπτὸν ὑπὸ τοῦ ἐγχρόνου, τοῦ ἁπτοῦ τοῦ αἰσθητοῦ.

Τὰ μυστήρια καθυποτάσσουσι τοὺς δυσκαταπαύστους θορύβους τῆς αἰσθητικῆς καὶ κατὰ σάρκα ζωῆς εἰς τὰς ἀνεπισφαλεῖς ὑπαγορεύσεις τοῦ Πνεύματος. Ὅταν ἡ ψυχὴ φέρεται κατὰ κρημνοῦ, ἀνακόπτουσι τὴν φορὰν τῆς πτώσεως. «Πρόσεχε! διότι θὰ συντριβῇς ἐν τῷ ἁμαρτιτικῷ στροβιλισμῷ σου», εἶναι τὸ ἀποτρεπτικὸν παρακέλευσμα. Ὅταν δὲ πάλιν ἀγωνιᾷ ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ πολυειδοῦς καὶ πολυτρόπου Πόνου, τὴν ἐνθάρρυνσιν εἰς τὴν ἀνέγερσιν. «Ἐνθυμοῦ, ὅτι διὰ σὲ ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς», εἶναι ἡ ἠρεμαία φωνὴ ἡ ὑπηχοῦσα τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως καὶ τῆς σωτηρίας. Διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσπαθείας καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ὁ χοϊκὸς ἄνθρωπος αἴρεται ὑπὲρ τὴν γῆν, εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ Πνεύματος. Ἐὰν δὲ ἀδυνατῇ τὰ ἐμβατεύσῃ τὸ βάθος τῆς θείας Σοφίας, δύναται ὅμως νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης πνευματικῆς σκοπιᾶς των, ὡς μίαν ἀδιάσπαστον ἀλληλουχίαν, τῆς ὁποίας τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος εἶναι ὁ Θεός.

Τὰ μυστήρια ζευγνύουσι τὴν σάρκα πρὸς τὸ πνεῦμα. Στεφανοῦσι τὴν εὐγενεστέραν τάσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν συμβιβασμὸν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸ Ἀπόλυτον. Πραγματοποιοῦσι τὴν ἐναρμόνισιν τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ αἰωνία δόξα τῆς Ἐκκλησίας.

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

16) Ἐφεσ. 2,4.

17) Ἰω. 15, 13.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΕΝΙΚΩΣ ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ

Ἡ ζωὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενικῶς θεωρουμένη, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα· α′) εἰς τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ· β′) εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον μετῆλθε καθ' ὅλον τὸ τριακονταετὲς διάστημα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ· καὶ γ′) εἰς τὴν τήρησιν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ, τῆς τε πρώτης καὶ μεγάλης ἐντολῆς, ἤτοι τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης, καὶ τῆς ἄλλης τῆς ὁμοίας αὐτῇ, ἤτοι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον.

Ἐξετάσωμεν ἤδη ἓν ἕκαστον τῶν σημείων τούτων.

Α′) Ἡ ὑπακοὴ τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς ἦτο ὑπερβολικὴ οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ χρόνου καὶ τὴν ποιότητα αὐτῆς.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ πρῶτον, καίτοι ἤρκει ὅπως ὁ Κύριος ὑπακούῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ μητέρα, τὴν Ἄχραντον Θεοτόκον, ὡς γνήσιος υἱὸς καὶ ὡς νομοθέτης τῆς ε′ ἐντολῆς τοῦ Δεκαλόγου (πρβλ. ἐξόδ. κ′, 12 καὶ Παροιμ. α′, 8 Σειρ. γ′, 6), ὅμως ὑπήκουε καὶ εἰς τὸν δίκαιον καὶ πάσης ἀρετῆς πεπληρωμένον Ἰωσήφ· ὄχι διότι εἶχέ τινα ὀφειλὴν ἢ χρέος πρὸς τοῦτο ἐπιβεβλημένον καὶ ἀπαραίτητον,—ἐπειδὴ ἡ πατρότης τοῦ Ἰωσὴφ καὶ ἡ υἱότης τοῦ Κυρίου δὲν ἦτο πραγματική, ἀλλ' ἐσχηματισμένη, τοὐτὸν εἰπεῖν νομιζομένη καὶ λεγομένη,—ἀλλ' ὑπερβολὴν ὑπακοῆς ἐνδεικνύμενος, «ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς» (πρβλ. Λουκ. γ′, 23 β′,51), ἀδιακρίτως.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ δεύτερον, τ. ἔ. τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ Κυρίου ὑπακοὴν διὰ τὴν τοῦ χρόνου ποσότητα, οὐ μόνον κατὰ τοὺς φυσικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλικοὺς νόμους (πρβλ. καὶ μβ′ καν. τῆς ἐν Καρθαγ. Συνόδ.) τὰ τέκνα ἔδει νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν, μέχρις οὗ φθάσωσι εἰς ἡλικίαν δεκτικὴν λόγου καὶ φρονήσεως· ἢ εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν ἐπίστανται τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν (πρβλ. Ἀριθ. λβ′, 11), ὁπότε καθίσταντο ταῦτα αὐτεξούσια καὶ ἐλεύθερα.

Πλὴν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς μὲν τὸν νομιζόμενον αὐτοῦ πατέρα, τὸν μνήστορα Ἰωσήφ, τὸν προστάτην αὐτοῦ καὶ κηδεμόνα, ὑποτάσσετο μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, [1]) εἰς δὲ τὴν κατὰ φύσιν, τὴν ὡς ἀληθῶς μητέρα

---

[1]) Κατὰ τὸν Ἰ. Ἐπιφάνιον, μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπιστροφὴν ὁ Ἰωσὴφ «οὐκ ἐβίωσεν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι· τέταρτον γὰρ ἔτος ἦν τῷ Σωτῆρι, τῷ δὲ Ἰωσὴφ ὑπὲρ ἔτος 84... καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει (τοῦ Κυρίου δηλ.) ἀνιόντων ἐπὶ Ἱερουσαλήμ,

μητέρα αὐτοῦ, τὴν ἁγνὴν καὶ παρθένον Μαρίαν, ἐδιπλασίασε σχεδὸν τὸ ὡρισμένον τῆς ὑπακοῆς διάστημα, ὑποτασσόμενος αὐτῇ καθ' ὅλον τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον, ἤτοι ἐπὶ τριάκοντα ὁλόκληρα ἔτη. 2)

Ὡς πρὸς τὴν ποιότητα δὲ τῆς ὑπερβολικῆς ὑπακοῆς τοῦ Κυρίου οὐδεὶς υἱὸς ἀναντιρρήτως ὑπετάγη ἀπὸ τοῦ αἰῶνος εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ καὶ ὁ Κύριος μὲ ὅλην τὴν θέλησιν αὐτοῦ, μὲ ὅλην τὴν χαράν, τὴν προθυμίαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ταπείνωσιν· οὐδεὶς ὑπετάγη αὐτοῖς ἄνευ γογγυσμοῦ, ἄνευ ἀντιλογίας ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς, ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ ἢ διαμερισμοῦ λογισμῶν.

Ἡ συγκατάβασις δ' αὕτη τοῦ Κυρίου εἶναι ὁμολογουμένως ἀκατάληπτος. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καλεῖ τὰ νέφη καὶ εὐθὺς ἔντρομα ὑπακούουσι διὰ τῆς ραγδαίας βροχῆς (πρβλ. Ἰὼβ λή, 34) ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποστέλλει τοὺς κεραυνούς, καὶ εὐθὺς πορεύονται καὶ ἀναμένουσι τὸν ὁρισμὸν αὐτοῦ (ἔν. ἀν.)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ πρόσταγμα οὐδεὶς δυναται νὰ παραβῇ (πρβλ. ψαλ.. ρμή, 6), αὐτὸς οὗτος ὑπακούει εὐπειθῶς εἰς τὰ κελεύσματα τῶν γονέων αὐτοῦ, καθυπηρετεῖ προθύμως εἰς τὰ ἁγνὰ καὶ ἅγια θελήματα αὐτῶν.

Β΄) Ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν κατέστη δεκτικὸς σωματικῆς δυνάμεως, ἤρχισεν ἐργαζόμενος τὴν τέχνην τὴν τεκτονικὴν (πρβλ. Ματθ. ιγ', 55),3) συγκοπιάζων μετὰ τοῦ ἐντίμου Ἰωσήφ, καὶ ἐκ τῆς τέχνης ταύτης τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη τῆς ζωῆς μετ' αὐτοῦ συμποριζόμενος, πληρῶν οὕτω τὸ γεγραμμένον περὶ τοῦ φιλοπάτορος, υἱοῦ, ὅτι «ὡς δεσπότης δουλεύσει τοῖς γεννήσασιν αὐτὸν» (Σειρ. γ', 7) 4). Μετὰ δὲ τὸν θανατον τοῦ Ἰωσήφ,

---

ἐζητήθη (ὁ Κύριος), ὅτε οὐχ εὑρίσκετο ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ· μέσον δὲ τούτων τῶν ἐτῶν τελευτᾷ Ἰωσήφ...» (βλ. βιβλ. γ' τόμ. β' κατὰ Αἱρέσ.). Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ὁ Ἰωσὴφ ἀπέθανεν, ὅτε ὁ Κύριος ἡμῶν ἦν χρόνων δεκατεσσάρων ἢ δεκαπέντε.

2) Ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐξηγῶν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὃν εἶπε μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐν τῷ ἐν Κανᾷ γάμῳ (πρβλ. Ἰωάν. β', 4), λέγει τάδε: «τὶ ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι ; μὴ καὶ ταύτης μου τῆς ἡλικίας ἐπιστατεῖν ἐθέλῃς; Οὔπω ἥκει μου ἡ ὥρα, ἢ τὸ αὐτοκρατὲς παρεχομένη τῇ ἡλικίᾳ καὶ αὐτεξούσιον;» (Λόγ. εἰς τὸ ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα· τόμ. 44). Ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν ὑπήκουσεν ὁ Κύριος τῇ μητρὶ αὐτοῦ, μεταβαλὼν τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον.

3) Ἡ λέξις τεκτονική, λέγεται γενικώτερον καὶ ἐπὶ ἄλλων τεχνῶν· εἰδικώτερον δ' ὅμως λέγεται τέκτων, ὁ περὶ τὰ ξυλικὰ καταγινόμενος· διὸ καὶ παροιμία ᾄδεται τοιαύτη «τέκτων ὤν, ἔπραττεν οὐ ξυλουργικά».

4) Ὁ Μ. Βασίλειος λέγει σχετικῶς τὰ ἑξῆς· «κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμενος (ὁ Κύριος), ἅπαντα πόνον σωματικὸν πρᾴως καὶ εὐπειθῶς συνδιέφερεν (Ἀσκητ. διατάξ. δ').

εἰργάζετο μόνος τὴν τέχνην ταύτην, τέχνην οὐχὶ ἐλευθερίαν καὶ ὑπερήφανον, οὐχὶ πολυκερδῆ καὶ λεπτήν, ἀλλὰ τέχνην βάναυσον καὶ ὀλιγοκερδῆ καὶ κοπιώδη.

Ἀπορεῖ τις πάλιν τῇ ἀληθείᾳ καὶ θαυμάζει, πῶς ὁ ὑπέρτατος δημιουργὸς ὑφ' ὃν τὰ πάντα ὑποτάσσονται (τρβλ. ψαλμ. ρμί. 91), πῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐποίησεν ἐλευθέρους τὸν ὄναγρον καὶ τὸν μονόκερων οἵτινες εἰς οὐδένα ὑποτάσσονται καὶ δουλεύουσι (πρβλ. Ἰώβ. λθ', 5. 9), κατεδέχθη νὰ δουλεύῃ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ καθ' ἑκάστην νὰ κοπιάζῃ, πῶς ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ ἡ τῆς γνώσεως ἄβυσσος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐφώτισε τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἐξεύρωσι πάσας τὰς τέχνας (πρβλ. Ἐξόδ. λα', 4), συγκατέβη νὰ ἐργάζηται εἰς τοιαύτην εὐτελῆ τέχνην διὰ νὰ τραφῇ ἐκ ταύτης, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δι' ἑνὸς μόνου νεύματος τρέφει ραδίως καὶ «ἐμπιπλᾷ ταχέως πᾶν ζῷον εὐδοκιας» ψαλμ. ρμδ', 16).

Γ'). Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ δημοσίου αὐτοῦ βίου μέχρι τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου, ὁ Κύριος ἐτήρησε τελείαν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Ὁ Ἱ. Μάξιμος λέγει ὅτι ὁ διάβολος ἀκούσας τὸν οὐράνιον πατέρα ν' ἀνακηρύττῃ τὸν Κύριον, κατὰ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, υἱὸν αὐτοῦ ἀγαπητὸν (πρβλ. Ματθ. γ', 17), καὶ γνωρίζων ἐκ τοῦ Νόμου (πρβλ. Δευτερ. Σλ. 5) τὴν θείαν ταύτην ἐντολήν, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ δι' αὐτῆς τὸν Χριστὸν καὶ γνωρίσῃ ἂν ἦτο ἀληθῶς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ ὁ ἄναρχος πατήρ, καὶ ἂν πραγματικῶς ἠγάπα τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον.

Ὅθεν φανεὶς αἰσθητῶς πρὸς τὸν Κύριον ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰς ἣν ἀνήχθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἵνα πειρασθῇ, κατὰ τοὺς ἱ. Εὐαγγελιστὰς (πρβλ. Ματθ. δ', 1—11), ὑπὸ τοῦ διαβόλου, πολεμεῖ αὐτὸν καὶ δοκιμάζει πρῶτον διὰ τῆς ***φιληδονίας*** εἰπὼν πανούργως αὐτῷ νὰ διατάξῃ «εἰ υἱὸς ἦν τοῦ Θεοῦ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται»· εἶτα ἐκπειράζει αὐτὸν διὰ τῆς φιλοδοξίας, ὑπαγορεύσας αὐτῷ ὅπως πέσῃ κάτω ἀπὸ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ[5]) καὶ τελευταῖον διὰ τῆς πλεονεξίας, καλῶν αὐτὸν προπετῶς καὶ ἀνέδην νὰ προσκυνήσῃ αὐτῷ (τῷ διαβόλῳ), καὶ λάβῃ οὕτω παρ' αὐτοῦ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, τὰς ὁποίας ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ἐν στιγμῇ χρόνου ἀπὸ ὑψηλοῦ ὄρους,« τοῦ Κυρίου μὴ φανταζομένου» (βλ. Θεοφυλ. Ἑρμ. εἰς τὰ 4 Εὐαγγέλ. σ. 175)[6]).

[5]) Τὸ πτερύγιον οἱ μὲν ἀετόν, οἱ δὲ ἀέτωμα καλοῦσι... οἱ δὲ φασὶν εἶναι... τὸ πρὸ τῶν ἱερῶν ἐκ λίθου, πρὸς ὕψος ἀνατεινόμενον μᾶλλον, κατασκευασμένον οἰκοδόμημα (Φωτ. Ὁμιλ. Δογμ. γ'. τ. α' σ. 141) Β. καὶ Γ. Κων]τινίδου Ἑρμ. Ἱ. Εὐαγγελ. σ. 57).

[6]) Γεώργιος ὁ Κορέσιος λέγει σχετικῶς ἐν τῷ θεολογικῷ αὐτοῦ τάδε «ἡ ἐν τῷ Χριστῷ ἐγκεχυμένη ἐπιστήμη ἀεὶ ἐνήργει· οὐδενὶ διακωλυομένη ἢ ὕπνῳ, ἢ αἰτίᾳ ἑτέρᾳ... ἅτε τοῦ νοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῶν φαντασμάτων μὴ ἐξηρτωμένου...»

'Αλλ' ὁ Κύριος ἀπορρίψας πάντα ταῦτα καὶ ἐπιστομίσας γραφικῶς οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ ἐλέγξας τὸν πτερνιστὴν διάβολον, κατέδειξε περιφανῶς ὅτι ἀγαπᾷ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Οὕτω δὲ νικήσας τὰ μεγαλύτερα καὶ καθολικώτερα τρία ταῦτα πάθη συνεκίνησε καὶ τὴν ρίζαν τούτων, τὴν φιλαυτίαν σὺν αὐτῇ δὲ πάλιν καὶ πάντα τὰ ἄλλα πάθη, ὡς καὶ τὸν προβαλόντα ταῦτα πολυμήχανον δράκοντα, ὁ ὁποῖος κατῃσχυμένος ἀπέστη ἀπὸ τοῦ Κυρίου, πλήν, ὡς λέγει ὁ Εὐαγγελ. Λουκᾶς «ἄχρι καιροῦ» (δ', 13)· οὐχὶ δηλ. ὁλοτελῶς, ἀλλ' ἔν γε τῷ παρόντι, ἕως οὗ ἑτέρα πρὸς δοκιμασίαν δοθῇ εὐκαιρία, ὡς ἦτο τὸ πάθος καὶ ὁ σταυρικὸς αὐτοῦ θάνατος, τὸν ὁποῖον ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων καὶ μέγας ἀπατεών, «ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην» ('Αποκ. Ψ' 9), 7) ἐπεπόθει καὶ ἐτεκταίνετο.

Ὁ παντεπόπτης 'Ιησοῦς, γινώσκων τὰς μεθοδείας καὶ τὰ μηχανήματα τοῦ γενεσιουργοῦ τῆς κακίας, δὲν ἀφῆκεν αὐτόν, καίπερ ἡττηθέντα, ν' ἀναπαυθῇ οὕτως εἰπεῖν, ἀλλὰ κατεδίωκε καὶ ἐπολέμα αὐτὸν συνεχῶς, ὡς τὸν αὐτουργὸν καὶ πρωταίτιον πάσης κακίας καὶ ἁμαρτίας ἀπὸ μέρους τοῦ λογικοῦ πλάσματος τοῦ θεοῦ, τοῦ ὁποίου πλάσματος τὴν κακοδαιμονίαν καὶ τὸν ὄλεθρον, μετὰ μεγίστης δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας ἐπιζητεῖ καὶ ἐπιδιώκει ὁ ἐπίβουλος οὗτος ἐχθρός, «ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου τρέχει, ἀπώλεια» (πρβλ. 'Ιὼβ ιε'. 20 α', 11.18.19 α' Πέτρ. ε', 8. 9).

Διὸ καὶ εὐσπλαγχνίζεται τὸ πλάσμα αὐτοῦ ὁ Κύριος καὶ θεραπεύει πᾶσαν νόσον, καὶ ἐκβάλλει δαιμόνια, καὶ ἀπαλλάσσει ἄλλους, διατελοῦντας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν πνευμάτων ἀκαθάρτων. ἀρχηγός τῶν ὁποίων εἶναι ὁ διάβολος ὁ πειρασμὸς καὶ πολέμιος, τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων (πρβλ. Πράξ. ε', 3 'Ιωάν. ιγ', 2. 27). Λυπεῖται ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης ὁ Κύριος, διότι γινώσκει ὅτι, συνεργείᾳ τοῦ πρώτου καὶ ἐσχάτου λῃστοῦ, κατὰ τὸν ἱ. Αὐγουστῖνον, οἱ ἄρχοντες τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐφρύαξαν, καὶ κενὰ ἐμελέτησαν, καὶ ἐπελαμῶντο τὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος αὐτῶν θάνατον. Καὶ βλέπομεν διὰ τοῦτο τὸν φιλάνθρωπον 'Ιησοῦν, σταυρούμενον καὶ θανατούμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων, τοὺς ὁποίους εὐηργέτησε καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁποίων ἐνηνθρώπησε, νὰ παρακαλῇ τον οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα, ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ φοβερᾶς ἀγωνίας καὶ ἐπωδύνου θανάτου. ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν αὐτοῦ (πρβλ. Λουκ. κγ', 34). δεικνύων ἐν πᾶσι τούτοις τὴν ὑπερβάλλουσαν τελειότητα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὸν πλησίον.

Οὕτω ὁ Κύριος ἡμῶν, διὰ τῶν δύο τούτων μεγάλων ἐντολῶν, «ἐν αἷς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται» (πρβλ. Ματθ. κγ', 40), ἀπέδειξεν ἐμφανέστατα εἰς τὸν ἀρχέκακον διάβολον «τοῦ ὁποίου αἱ ρομφαῖαι ἐξέλιπον ἤδη εἰς τέλος» (πρβλ. ψαλμ. θ', 7), ὅτι ἦτο ἀληθῶς υἱός τοῦ Θεοῦ.

† Ο ΠΡΟΙΚΟΝΝΗΣΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΣ

7) Ὁ ἱ. Φώτιος λέγει ὅτι «τὸ σφαγιασθῆναι τὸν Υἱὸν ἦν τῷ πονηρῷ καταθύμιόν τε καὶ πάντων ἐρασμιώτατον τῶν τερπνῶν» (βλ. ἔν. ἄν. σ. 134).

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Ἐπὶ τῇ ἄρσει τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ τῇ εἰς Αὐτοκέφαλον ἀνυψώσει τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἐλήφθησαν καὶ καταχωρίζονται κατωτέρω Γράμματα τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ χηρεύοντος Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου Σεβ. Μητροπολίτου Πάφου κ. Λεοντίου καὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνοῦ:

Ἀριθμ. Πρωτ. 78.
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἡμῖν σεβαστὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, Κύριε Βενιαμίν, τὴν Ὑμετέραν Γερασμιωτάτην Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ περιπτυσσόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Μετὰ πάσης τιμῆς ἐδεξάμεθα τὰ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 72 ἡμερ. 29 Μαρτίου 1945, τίμια γράμματα τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος δι' ὧν γνωστὰ καθίστανται καὶ τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου τὰ τῆς ἄρσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σχίσματος, γενόμενα, συνῳδὰ τῇ σχετικῇ εὐχῇ τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1930 συνελθούσης Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, ἀπαντῶμεν δὲ διὰ ταύτης ἐξ ὀνόματος τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κύπρου στερουμένης κατὰ τὴν θλιβερωτάτην ταύτην περίοδον Ἱερᾶς Συνόδου καὶ Προέδρου.

Εὐχαριστοῦμεν ἐν πρώτοις τῇ Ὑμετέρᾳ πεπνυμένῃ Παναγιότητι θερμῶς ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τῶν περὶ οὕτω σπουδαίου ζητήματος διαλαμβανόντων Σεπτῶν Αὐτῆς τούτων Γραμμάτων, ἀγγέλομεν δ' εἶτα Αὐτῇ ὅτι πολλῇ τῇ ἐπιστασίᾳ διεξελθόντες ταῦτα καὶ γενόμενοι ἐν γνώσει πασῶν τῶν πρὸς ἄρσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σχίσματος καταβληθεισῶν μητρικῶν καὶ οἰκτιρμόνων ἐνεργειῶν τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐχάρημεν ἀδελφικῶς ἐπὶ τῇ εὐοδώσει καὶ τῷ ἐπιτυχεῖ τέρματι τούτων θαυμάζοντες τὴν ἄκραν τοῦ πανενδόξου Οἰκουμενικοῦ τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν Πατριαρχείου ἐπιείκειαν καὶ συγκατάβασιν πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ἀντικανονικὴν καὶ σκολιὰν ὁδὸν ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη βαδίσασαν.

Οὕτως ἡ μήτηρ Ἐκκλησία μεριμνῶσα πρὸς σωτηρίαν πάντων ἐν τῇ πρὸς αὐτοὺς βαθείᾳ μητρικῇ ἀγάπῃ καὶ περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτῆς ἀποσχισάντων ἐν Βουλγαρίᾳ κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, Ποιμαινομένων καὶ ποιμαινόντων, ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην μοχθήσασα, τῇ αἰτήσει τοῦ νῦν

Ἐξάρχου Βουλγαρίας Μακαριωτάτου κ. Στεφάνου, ἐξ ὀνόματος τῆς Βουλγαρικῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐπ' ἐσχάτων τούτων τῶν ἡμερῶν ἦρε κανονικῶς τὴν κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πάντων ἀπηγγελμένην ἐκκλησιαστικὴν κατάκρισιν, ἀποκαταστήσασα τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἑνότητα ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὰς κανονικὰς σχέσεις τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας πρός τε τὸν Ἀποστολικὸν Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον καὶ τὰς λοιπὰς Αὐτοκεφάλους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὡς ἐν τοῖς ἀνὰ χεῖρας σεπτοῖς τῆς Ὑμετέρας Θεοτιμήτου Παναγιότητος Γράμμασι περιγράφεται.

Ἐν αὐτοῖς ὡσαύτως ἀνέγνωμεν ὅσα δηλοῦνται περὶ τῆς, αἰτήσει τῆς Βουλγαρικῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Προέδρου ταύτης, ἀνυψώσεως τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς Αὐτοκέφαλον καὶ πνευματικὴν ἡμῶν ἀδελφήν, ἧς ὁ πρῶτος, ὡς διατέτακται, ὁ κατὰ καιρὸν Μακαριώτατος Μητροπολίτης Σόφιας καὶ Ἔξαρχος πάσης Βουλγαρίας, μέλλει μνημονεύεσθαι, ἐν τοῖς διπτύχοις ἀμέσως μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ καιρὸν Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, καὶ περὶ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀπολύσεως τοῦ νενομισμένου Πατριαρχικοῦ σχετικοῦ Τόμου.

Ταῦτα τὰ περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν εὐθεῖαν καὶ κανονικὴν ὁδὸν καὶ τὴν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μιᾶς Ἁγίας Ἀποστολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τῶν ἀποφασισθέντων καὶ συντελεσθέντων ἤδη ἀσμένως πληροφορηθέντες ἐκφράζομεν τὴν ἣν πέποιθεν ἡ Ὑμετέρα σοφὴ Παναγιότης ὅτι βαθεῖαν θὰ ᾐσθάνετο καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀδελφαὶ Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, χαρὰν ἐπὶ τῇ ἄρσει τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ τῇ ἀποκαταστάσει πλήρους ἑνότητος καὶ ἀγάπης ἐν τῇ κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθοδοξίᾳ, πρὸς δόξαν μὲν καὶ αἶνον τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἡμῶν, εἰς χαρὰν δὲ καὶ ὁμόνοιαν τῶν εὐσεβῶν Ὀρθοδόξων λαῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τιμὴν καὶ στερέωσιν τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ὑμετέρας Πρωτοκαθέδρου Κορυφῆς.

Μακαρίζοντες τοίνυν τοὺς τέως ἐν κατακρίσει ὄντας σχισματικοὺς Βουλγάρους Χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἐπισκόπους αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ αὐτῶν εἰς τοὺς φιλοστόργους κόλπους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητρὸς Ἐκκλησίας, παρ' ἧς ἡ Βουλγαρία ἔλαβε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν, διαβεβαιοῦμεν εὐσεβάστως τὴν Ὑμετέραν Γεραρὰν Παναγιότητα ὅτι καλῶς ἐσημειώσαμεν ὅσα σχετικῶς ἔγραψεν ἡμῖν καὶ ὅτι προσυπογράφομεν ἀδελφικῶς πάντα τ' ἀποφασισθέντα καὶ ὅτι χεῖρα κοινωνίας προαγόμεθα τείνειν τῷ Μακαριωτάτῳ Προέδρῳ, τῆς Ἁγιωτάτης Ἀδελφῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, Μητροπολίτῃ Σόφιας καὶ Ἐξάρχῳ πά-

της Βουλγαρίας κ. Στεφάνῳ, προφρόνως, εἴ που δεήσει, μέλλοντες παρέχειν Αὐτῷ τὴν ἀδελφικὴν ἡμῶν συναρωγὴν καὶ συναντίληψιν, ὡς εἴωθε παρὰ ταῖς Ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις.

Συγχαίροντες δὲ τῷ κλεινῷ Φαναρίῳ ἐπὶ τοῖς εὐστόχοις ἐνεργείαις καὶ τῇ πλήρει εὐοδώσει τοῦ μακροῦ ἀγῶνος ἀποκαταστήσαντος ἑνότητα πίστεως καὶ τάξεως ἐν τῷ Ἁγίῳ Σώματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ δεόμενοι τοῦ Θεανθρώπου χαρίζεσθαι τῇ Παναγιότητι αὐτῆς ὑγείαν καὶ μακροημέρευσιν καὶ ἐνισχύειν Αὐτὴν ἐν τῇ ὑψίστῃ Αὐτῆς ἐν Χριστῷ Προεδρείᾳ, αἰτούμεθα ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ τῆς τὰ μάλιστα ἐμπεριστάτου Κυπριακῆς Ἐκκλησίας τὰς πρὸς τὸν Σωτῆρα δεήσεις καὶ εὐχὰς Αὐτῆς τε καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ κατασπαζόμενοι ταπεινῶς ἐν Κυρίῳ

διατελοῦμεν

τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος

ἐλάχιστος καὶ ὅλος πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Πάφου *Λεόντιος*

Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου,
τῇ 25 Ἰουνίου 1945.

Ἀριθ. 974/454

Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ Σεβασμιώτατε καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ Κύριε Βενιαμίν, τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Καὶ Ἡμῖν ἦν γνωστόν, ὅτι ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Ἄθω ἐν ἔτι 1930ῷ συνελθοῦσα Προκαταρκτικὴ Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ ὁμόθυμον ἐξέφρασε εὐχὴν καὶ περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σχίσματος κοινὴν διατυπώσασα διὰ τῶν Σεβασμίων αὐτῆς μελῶν παράκλησιν, ὅπως ἡ Ἁγιωτάτη ἀδελφὴ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς ἀδελφικῆς μεσολαβήσεως πρὸς κανονικὴν τοῦ ζητήματος τούτου διευθέτησιν, μετὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ειρήνης καὶ τῆς ἑνότητος ἐν τῷ σώματι τῆς μιᾶς ἡμῶν Ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Καὶ διακατειχόμεθα οἱ πάντες ὑπὸ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς προσδοκίας τῆς ἐπιστροφῆς καὶ αὖθις ταύτῃ τῶν ὅπως ποτὲ ἑαυτοὺς ἀπ᾽ αὐτῆς

ἀποσχισάντων, ὅμως, ἀτυχῶς, εἰς τὸ παρελθὸν τὸ τοιοῦτον θεάρεστον ἀνεκόττη ἔργον, διότι ἡ Γενικὴ τῆς Ἱεραρχίας τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας Συνέλευσις ἀπεφάνθη, ἕνεκα τοῦ δυσκόλου τῶν περιστάσεων, ὑπὲρ ἀναβολῆς τῆς τελικῆς διακανονίσεως τοῦ ζητήματος εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸ Βουλγαρικὸν Ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὅτε ἔναγχος ἀσμένως ἐδεξάμεθα τὸ ἀπὸ κθ'. Μαρτίου τοῦ μεσοῦντος ἔτους Γράμμα τῆς Ὑμετέρας σεπτῆς Παναγιότητος, ἀνακοινούσης Ἡμῖν, ἐξ ἀποφάσεως Συνοδικῆς, ὅτι ὁ τῇ 21ῃ Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ὑπὸ τῆς ἐκλογικῆς Συνελεύσεως τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἐκλεγεὶς Ἔξαρχος πάσης Βουλγαρίας Μακαριώτατος Μητροπολίτης Σόφιας κ. Στέφανος, ἀγγέλων Αὐτῇ τὴν οὑτωσὶ γενομένην αὐτοῦ ἐκλογήν, ἐξέφραζε τὴν βαθεῖαν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης λύπην ἐπὶ τῇ διακοπῇ τῶν πνευματικῶν καὶ κανονικῶν πρὸς τὴν μητέρα Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν σχέσεων, καὶ ἐξῃτεῖτο τὴν ἄρσιν τῆς κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ κλήρου καὶ λαοῦ ἀπηγγελμένης ἐκκλησιαστικῆς κατακρίσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἑνότητος ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν κανονικῶν σχέσεων τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας πρός τε τὸν Ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν καὶ Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον καὶ τὰς λοιπὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὑποβαλὼν ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν παράκλησιν, ὅπως ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνυψουμένη εἰς Αὐτοκέφαλον, συγκαταριθμηθῇ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, φιλαδέλφως διατεθεῖσα πρὸς τὴν τοιαύτην τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἐνέργειαν καὶ αἴτησιν, ἐκπροσωπουμένη ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας σεπτῆς Παναγιότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἀπερήνατο τῇ κβ'. μηνὸς Φεβρουαρίου ἐν Συνόδῳ, ἐν τῷ σεπτῷ Πατριαρχικῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνρδέου τοῦ Πρωτοκλήτου, τὴν ἄρσιν τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἀπαγγελθείσης κατὰ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας κατακρίσεως, ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα πάντες οἱ διὰ τοῦ «Ὅρου» τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ δευτέρῳ Ἰνδικτιῶνος Α'., κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον συγκροτηθείσης, κηρυχθέντες «σχισματικοὶ καὶ ἀλλότριοι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» Βούλγαροι κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ ὦσιν ἀπηλλαγμένοι τῆς κατακρίσεως ταύτης, συγκεχωρημένοι καὶ εὐλογημένοι παρὰ τῆς Ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, θεωρούμενοι καὶ λογιζόμενοι καὶ προσωνυμούμενοι εὐσεβεῖς Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ τέκνα πιστὰ τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ εὐαρέστως διετέθημεν καὶ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῷ παλαιῷ καὶ σεπτῷ ἔθει ἀπόφασιν τῆς Μητρός Ἁγίας τοῦ

Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, περὶ συγκαταριθμήσεως τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας ἐν τῇ χορείᾳ τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, διοικούσης καὶ διεπούσης τὰ κατ' αὐτὴν ἀνεξαρτήτως καὶ αὐτοκεφάλως, κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὰ κυριαρχικὰ καὶ τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν δικαιώματα.

Καὶ ἀποδεχόμενοι, Παναγιώτατε, γηθοσύνως πάντα τὰ οὕτωσι ἀποφασισθέντα καὶ συντελεσθέντα ἐν τῷ Ἁγιωτάτῳ Ἀποστολικῷ καὶ Πατριαρχικῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ περὶ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εὐχαριστίαν ἐγκάρδιον ἀναφέρομεν πρὸς τὸν εὐμενῶς εἰσακούσαντα τῶν προσευχῶν καὶ δεήσεων τῆς Ἐκκλησίας Θεὸν καὶ διαδηλοῦμεν, ὅτι, ἐπὶ τῇ ἄρσει τοῦ σχίσματος καὶ τῇ ἀποκαταστάσει πλήρους ἑνότητος καὶ ἀγάπης ἐν τῇ Μιᾷ, Ἁγίᾳ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, οὐ σμικρὰν ἀπηρυσάμεθα ἀπ' αὐτῶν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν καὶ εἰς διαφυλακὴν τῶν τῆς ἑνότητος δεσμῶν τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἀποβλέποντες, χαίροντες καὶ συγχαίροντες τῇ Ὑμετέρᾳ σεπτῇ Παναγιότητι καὶ τῇ περὶ Αὐτὴν Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ διὰ τὰ οὕτως εὐαγῆ ἐπιτελεσθέντα ἐν ταῖς ἐσχάταις ταύταις ἡμέραις, ἥκομεν διαβεβαιώσασθαι, ὅτι μέλημα καὶ Ἡμῶν καὶ τῆς περὶ Ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἔσται, ὡς πάντοτε, πάσῃ σπουδῇ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἀγάπης τηρεῖν καὶ πρόθυμον παρέχειν ἀεὶ τὴν ἀφ' ἡμῶν ἀντίληψιν, ἐν οἷς ἂν δεήσῃ, καὶ δι' ἰδιαιτέρας περιβληθήσεται ἀγάπης ἥ τε Ἁγιωτάτη ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησία καὶ ὁ Πρόεδρος Αὐτῆς Μακαριώτατος Μητροπολίτης Σόφιας καὶ Ἔξαρχος πάσης Βουλγαρίας κ. Στέφανος.

Διαβεβαιούμενοι δ' Αὐτῇ ὅτι ἐν πάσαις Ἡμῶν ταῖς πρὸς Κύριον ἐντεύξεσι θερμὰς μέλλομεν ὑπὲρ Αὐτῆς ἀναφέρειν δεήσεις, ἀπονέμομεν καὶ αὖθις Αὐτῇ τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ διατελοῦμεν

Τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

καὶ ὅλως πρόθυμος

(Ὑπ.) † Ὁ Ἀθηνῶν *Δαμασκηνός*, Πρόεδρος

Ἀθήνησι, τῇ ιθ'. Ἰουλίου ‚αϡμε'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(ΜΗΝΩΝ ΙΟΥΛΙΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης.

Ἡ Α. Θ Παναγιότης κατὰ τὸ διαρρεῦσαν δίμηνον Ἰουλίου-Αὐγούστου παρέμεινεν ἐφησυχάζουσα ἐν Χάλκῃ, ἐν τοῖς ἐν τῇ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Ἰδιαιτέροις Πατριαρχικοῖς Διαμερίσμασι. Τὰς θείας λειτουργίας τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν. ἅμα δὲ καὶ τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας τῶν Παρακλήσεων τοῦ Δεκαπενταυγούστου παρηκολούθησεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος τοῦ ναϊδίου τῆς Σχολῆς.

Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός.

— Τῇ 11ῃ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, ἑορτῇ τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος καὶ Πανευφήμου Εὐφημίας, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ ἀπόκειται τὸ ἱερὸν σκῆνος αὐτῆς, τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος, ὁ αὐτὸς χοροστατήσας καὶ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς.

— Τῇ 23ῃ Αὐγούσταυ, ἐπὶ τῇ ἀποδόσει τῆς Θεομητορικῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, ἐν ᾧ φυλάσσεται ἡ ἱστορικὴ εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ἐχοροστάτησε κατὰ τὸν ἑσπερινὸν καὶ ἐλειτούργησεν αὐθημερὸν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Πριγκηπονήσων κ. Θωμᾶς.

— Κατὰ τὰς λοιπὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς τῆς θείας Μεταμορφώσεως, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου, ὡς καὶ κατὰ πάσας τὰς ἀκολουθίας τῶν Παρακλήσεων τοῦ Δεκαπενταυγούστου ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησεν ὁ πανοσιολογ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος.

Ὀνομαστήρια.

Τῷ ἑορτάσαντι τὴν ὀνοματικὴν αὐτοῦ ἑορτὴν (8 Αγούστου) σεβ. Μητροπολίτῃ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανῷ τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ αὐχαὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διεβιβάσθησαν διὰ τοῦ πανοσιολογ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Μαξίμου.

Διορισμοὶ μεταθέσεις.

Ἡ Μεγάλη Πρωτοσυγκελλία, λαβοῦσα ὑπ᾿ ὄψιν σχετικὴν αἴτησιν τοῦ τακτικοῦ ἐσωτερικοῦ ἱερέως τῶν Νοσοκομείων Βαλουκλῆ πατρὸς Προκοπίου αἰτουμένου, λόγῳ γήρατος, ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐφημεριακῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἔθετο αὐτὸν εἰς διαθεσιμότητα.

— Εἰς τὴν ἱερατικὴν προϊσταμενίαν Ξυλοπόρτης διωρίσθη ὁ ἱερεὺς Ἰωσὴφ Χατζόπουλος. τέως προϊστάμενος Ξηροκρήνης.

— Εἰς τὴν οὑτωσὶ κενωθεῖσαν θέσιν προϊσταμένου Ξηροκρήνης μετετέθη ὁ τέως προϊστάμενος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Παναγίας Βελιγραδίου ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Ἰάλεμος.

Χειροτονίαι.

— Τῇ 23ῃ καὶ τῇ 26ῃ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου ἐγένετο, ἐν τῷ ἱερῷ ναϊδίῳ τῆς ἱερᾶς Θεολογικῆς ἐν Χαλκῃ Σχολῆς ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου ἡ συνοδικῶς ἐγκριθεῖσα εἰς διάκονον καὶ ἱερέα χειρο-

τονία τοῦ Ἰβὰν Συμεώνωφ Μιλόσκιν, ἀναλαβόντος ἱερατικὰ καθήκοντα παρὰ τῇ ἐν Κοτζᾶ Γκιὸλ Ὀρθοδόξῳ Κοινότητι.

Ἐπισκέψεις

— Ἀφικόμενος ἐνταῦθα ἐπὶ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς Ἀποστολικοῦ Νουντσίου ὁ σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἡλιουπόλεως κ. Alcid Marina, ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, προσκομίζων Αὐτῇ τὰς ἀδελφικὰς προσρήσεις τῆς Α. Ἁγιότητος τοῦ Πάπα Πίου τοῦ ΙΒ'.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀντεπεσκέφθη τὸν σεβ. Παπικὸν Ἀντιπρόσωπον ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Διευθύνοντος τὴν Διερμηνείαν τῶν Πατριαρχείων κ. Ἀλεξ. Μελίδου.

Ἐπίσης κατὰ τὸ διαρρεῦσαν δίμηνον προσῆλθον παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ ὑπέβαλον τὰ σέβη αὐτῶν:

— Ὁ Ἐξοχώτατος Πρεσβευτὴς τῆς Βουλγαρίας ἐν Ἀγκύρᾳ κ. Ἀντώνωφ μετὰ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Βελισσοῦ κ. Ἀνδρέου.

— Ὁ Ναυτικὸς Ἀκόλουθος τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῷ ἐνταῦθα Γ. Προξενείῳ ἐντιμ. κ. Βουτσαρᾶς μετὰ τῆς κυρίας αὐτοῦ.

— Οἱ ἀθληταὶ τῆς ἐξ Ἑλλάδος ἀφιχθείσης ποδοσφαιρικῆς ὁμάδος «Ὀλυμπιακὸς» μετὰ τοῦ κ. Ὀχανίδου.

Πατριαρχικαὶ εὐχαί:

Κατὰ τοὺς εὐλογηθέντας ἐν Πριγκήπῳ τῇ 25ῃ Αὐγούστου γάμους τοῦ κ. Σταύρου Βασιλειάδου μετὰ τῆς Ἰουλίας Γκιώκα, προσφιλοῦς θυγατρὸς τοῦ Ἄρχοντος Μ. Λογοθέτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐντιμολογιωτάτου κ. Κυριακοῦ Γκιώκα, ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη, διαβιβάσας τὰς εὐχὰς Αὐτῆς, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος.

Παῦσις ὑπαλλήλου.

Διὰ λόγους πειθαρχίας ἅμα καὶ ὀλιγωρίας περὶ τὸ καθῆκον ἀπεμακρύνθη τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ὁ νυκτοφύλαξ τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντῖνος Κιζίρογλου.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Συνοδικαὶ συνεδρίαι.

Κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐφησυχασάσης ἐν τοῖς ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἰδιαιτέροις Πατριαρχικοῖς Δώμασιν, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος συνῆλθεν εἰς τὰς τακτικὰς αὐτῆς συνεδρίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Α.' τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Μαξίμου.

Ἄρσεις καθαιρέσεων.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 7ης Αὐγούστου, ἦρε κατ' ἄκραν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιείκειαν καὶ συγκατάβασιν, τὴν ἐν καιρῷ ἐπιβληθεῖσαν τῷ Δοσιθέῳ Κλάδῃ ποινὴν τῆς καθαιρέσεως, ἀποκαταστήσασα αὐτὸν εἰς ὃν ἔφερε πρὸ τῆς καθαιρέσεως βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου.

— Ἐν τῇ αὐτῇ ὡς ἄνω συνεδρίᾳ ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐπιεικῶς κρίνουσα καὶ τὴν περίπτωσιν τοῦ καθῃρημένου Εὐσεβίου Βοσκοπούλου, ἦρε τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ ἐν καιρῷ ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως καὶ ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς ὃν εἶχε πρότερον βαθμὸν τοῦ διακόνου.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΗΣΩΝ

Κοινότης Πριγκήπου.

Ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ Δημητρίου Μαυρομμάτη, προοριζομένου διὰ τὴν θέσιν διακόνου τῆς Κοινότητος Πριγκήπου.

Κοινότης Ἀντιγόνης.

Ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ· εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ Ἀντωνίου Κατραμαδάκη, προοριζομένου διὰ τὴν θέσιν Ἱερατικῶς προϊσταμένου τῆς Κοινότητος Ἀντιγόνης.

Κοινότης Πρώτης.

Προτροπῇ καὶ εὐλογίᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πριγκηπονήσων κ. Θωμᾶ καὶ ἐπαινετῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου Πρώτης Ἐντιμ. Δικηγόρου Ἀλκιβιάδου Γκεντζουστάογλου, ἀνεκαινίσθη καὶ ἐξωραΐσθη ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ὁ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ Ἱερὸς Ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Τῇ Α. Σεβασμιότητι, τῷ Ἐντιμολ. κ. Ἀλκιβιάδῃ Γκεντζουστάογλου καὶ τοῖς καθ' οἱονδήποτε τρόπον συντελέσασιν εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ὡς ἄνω ἱεροῦ ἔργου ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν εὐγενῆ πρωτοβουλίαν, τὸν ζῆλον καὶ τὴν καθ' ὅλου αὐτῶν εὐσεβόφρονα διάθεσιν.

Διόρθωσις παροραμάτων:

Ἐν σελ. 65 ἀντί: καὶ τῇ εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητ ν ὁδηγησάσῃ αὐτοὺς μετανοίᾳ ἀνάγνωθι: καὶ τῇ εἰς σωτηρίαν ὁδηγησάσῃ αὐτοὺς ἀμεταμελήτῳ μετανοίᾳ.

Ἐν σελ. 66 ἀντὶ συγγνώμης ἀνάγνωθι μετανοίας.